

ZBIÓR
ARTYKUŁÓW NAUKOWYCH

PEDAGOGIKA.
NAUKOWE WYSZUKAJ

Sopot
30.10.2015 - 31.10.2015

Część 1

СБОРНИК
НАУЧНЫХ СТАТЕЙ

ПЕДАГОГИКА.
НАУЧНЫЙ ПОИСК

Сопот
30.10.2015 - 31.10.2015

Часть 1

U.D.C. 37+082

B.B.C. 94

Z 40

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Druk i oprawa: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Adres wydawcy i redakcji: 00-728 Warszawa, ul. S. Kierbedzia, 4 lok.103

e-mail: info@conferenc.pl

Cena (zl.): bezpłatnie

Zbiór raportów naukowych.

Z 40 Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej "Pedagogika. Naukowe Wyszukaj" (30.10.2015 - 31.10.2015) - Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2015. - 72 str.

ISBN: 978-83-65207-44-9

Część 1

U.D.C. 37+082

B.B.C. 94

Komitet Organizacyjny Konferencji:

1. W. Okulicz-Kozaryn (Przewodniczący), dr. hab, MBA, profesor, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Polska;
2. A. Murza, (Zastępca Przewodniczącego), Ukraina;
3. В. Куц, д.т.н., профессор, Юго-Западный государственный университет, Россия.
4. Р. Латыпов, д.т.н., профессор, Московский государственный машиностроительный университет (МАМИ), Россия;
5. L. Nechaeva, dr, Ukraina;
6. М. Ордынская, профессор, Южный федеральный университет, Россия.
7. A. Prokopiuk, dr, Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Białymstoku, Polska;
8. A. Tsimayeu, dr, associate Professor, Belarusian State Agricultural Academy, Belarus;
9. Е. Чекунова, д.п.н., профессор, Южно-Российский институт-филиал Российской академии народного хозяйства и государственной службы.

Wszelkie prawa zastrzeżone. Powielanie i kopiowanie materiałów bez zgody autora jest zakazane. Wszelkie prawa do materiałów konferencji należą do ich autorów. Pisownia oryginalna jest zachowana. Wszelkie prawa do materiałów w formie elektronicznej opublikowanych w zbiorach należą Sp. z o.o. «Diamond trading tour». Obowiązkiem jest odniesienie do zbioru.

"Diamond trading tour" © Warszawa 2015

ISBN: 978-83-65207-44-9

SPIS /СОДЕРЖАНИЕ

SEKCJA 13. PEDAGOGIKA. (ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ)

1. Котельников А. В. 5
ЧЕМ ОБУСЛОВЛЕНА НЕОБХОДИМОСТЬ РАЗВИТИЯ ЛИДЕРСКИХ
КАЧЕСТВ СТАРШЕКЛАССНИКОВ?
2. Zhukov O.A. 9
USE OF NEW TECHNOLOGIES AS EDUCATIONAL BACKGROUND
EMERGENCE OF VIABLE NATIONAL SYSTEM OF HIGHER EDUCATION
IN UKRAINE
3. Марущак В.С. 12
САМОРОЗВИТОК ЯК ФАКТОР СТАНОВЛЕННЯ ОБДАРОВАНОЇ
ОСОБИСТОСТІ
4. Ордіна Л.Л. 17
ЕСТЕТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ КУЛЬТУРОТВОРЧОГО СЕРЕДО-
ВИЩА В ОСВІТНІХ ЦЕНТРАХ УКРАЇНИ XVI-XVII СТ.
5. Хижняк А.В. 20
КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ СФОРМОВАНОСТІ ВЗАЄМОРОЗУМІН-
НЯ У МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ ЯК СІМЕЙНОЇ ЦІННОСТІ
6. Дудко Н.В. 24
РЕЗУЛЬТАТЫ АНАЛИЗА КАЧЕСТВА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ
УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ РУКОВОДИТЕЛЕЙ
УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ
7. Лисак Т.К. 30
ВИКОРИСТАННЯ КРАЄЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ НА ЗАНЯТТЯХ З
ІСТОРІЇ УКРАЇНИ У ВУЗАХ 1-2 РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ
8. Пономаренко Н. Г. 33
КВАЛІФІКАЦІЙНІ ЦІЛІ ПІДГОТОВКИ ЕКСПЕРТІВ З ОСВІТИ В НІ-
МЕЦЬКОМОВНИХ КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ
9. Хуан Цзиншен. 36
РОЛЬ СИСТЕМЫ ИМПЕРАТОРСКИХ ЭКЗАМЕНОВ В КИТАЕ
10. Алфьорова Л. М. 40
МЕТОДИКА ПОРІВНЯЛЬНОЇ ОЦІНКИ СЕРВІСІВ ЗВОРОТНОГО
ЗВ'ЯЗКУ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ У ВНЗ

11. Голуб О. В.	42
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПРОБЛЕМНОГО МЕТОДУ ПРИ НАВЧАННІ ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ	
12. Maslyuk K. A.	44
THE CULTURE OF A PERSONAL SELF-DETERMINATION OF STUDENTS: RESULTS OF THE FORMATIVE STAGE OF THE EXPERIMENT	
13. Юрків О.І., Каратеєва С.Ю.	50
МЕТОДИ ПОКРАЩАННЯ ВИКЛАДАННЯ ПЕДІАТРИЧНИХ ДИСЦИПЛІН У СТУДЕНТІВ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ «СЕСТРИНСЬКА СПРАВА» (ОКР- МОЛОДШИЙ СПЕЦІАЛІСТ)	
14. Ісаєнко А.А., Сидорук Г.І.	54
ВІДТВОРЕННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ АНГЛОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ	
15. Івершинь А. Г., Костюхіна Л. В.	57
ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ У РАННЬОМУ ВІЦІ	
16. Kardash I.M.	65
OVER-FIVES BRAIN BUILDING THROUGH CONSTRUCTIVE PLAYS	
17. Lisovska T.A.	68
PROBLEMS OF BUSINESS COOPERATION BETWEEN THE PRE-SCHOOL TEACHER AND MUSICAL TEACHER IN PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTION	

Котельников Александр Владимирович

студент магистратуры
направление подготовки «Педагогическое образование»,
магистерская программа «Образовательный менеджмент»
ФГБОУ ВПО «Смоленский государственный университет»

ЧЕМ ОБУСЛОВЛЕНА НЕОБХОДИМОСТЬ РАЗВИТИЯ ЛИДЕРСКИХ КАЧЕСТВ СТАРШЕКЛАССНИКОВ?

В данной статье рассматриваются понятия «лидер» и «лидерство». Разбираются возрастные особенности проявления лидерства у детей. Обосновывается необходимость формирования лидерских качеств у детей старшего школьного возраста.

Ключевые слова: лидер, лидерство, подростки, школа.

Keywords: leadership, leader, teenagers, school

Согласно Распоряжению Правительства РФ от 29.11.2014 N 2403-р «Об утверждении Основ государственной молодежной политики РФ на период до 2025 года» одними из приоритетных задач государственной молодежной политики являются: создание условий для реализации потенциала молодежи в социально-экономической сфере, вовлечение молодежи в государственное управление и развитие молодежного самоуправления.

Для достижения поставленных задач необходимо уделять особое внимание программам и проектам по развитию лидерских качеств старшеклассников, целью которых является подготовка молодых людей, которые будут любить свою Родину, иметь четкую гражданскую позицию и будут готовы к дальнейшей лидерской деятельности.

Вместе с тем сегодня остро встает проблема программ обучения лидеров в современном мире. Педагогические концепции, которые успешно работали в индустриальном обществе XX века, теряют свою эффективность в информационном обществе XXI века. Все это порождает необходимость поиска и разработки новых

механизмов воспитания лидеров, которые будут удовлетворять современным социокультурным потребностям общества.

В современном мире существует множество определений понятий «лидер» и «лидерство».

Для более четкого понимания слова «лидер» необходимо проследить историю его происхождения. Слово «лидер» первоначально было образовано от западногерманского *laihjan*, которое под влиянием английского языка через некоторое время превратилось в глагол «to lead», обозначающий «вести», а около XIII в., — в существительное «a leader» — «тот, кто ведет», т.е. прокладывает путь. В дальнейшем понятие «a leader» стали использовать для общевойсковых командиров и военачальников — («troop leader»), полководцев (military leader), флотоводцев (flotilla leader). Учитывая, что Великобритания обладала развитым флотом, понятие «a leader» использовали и для людей, которые прокладывали курс корабля, флотилии (ship). Можно выделить определенные характеристики присущие лидеру, но при этом стоит отметить, что позиция лидера дает человеку определенный статус в обществе, который определяет систему социальных отношений. Понятие «позиция лидера» нашло свое выражение в XIX веке в слове «leadership» — «лидерство».

В русском языке наиболее близким к понятию «лидер» является слово «вождь». Есть и другие слова-синонимы, очень близкие к понятию «лидерство»: руководитель, начальник, глава, князь, вождь, командир, владыка. Все они имеют различную степень эмоциональной окрашенности, а также имеют различную степень употребляемости. В отличие от них слово «лидер» универсально и может быть применимо к абсолютно разным сферам деятельности человека [6].

Изученные словарные статьи, которые дают определение понятию «лидерство», позволяют выявить различные подходы к рассмотрению лидерства:

- отношения доминирования и подчинения, влияния и следования в системе межличностных отношений в группе [3];
- процесс, при котором один член группы (лидер) организует и направляет других к достижению конкретной общей цели [4];
- процесс, посредством которого определенные члены группы мотивируют и ведут за собой группу [2];
- процесс взаимовлияния между лидером и его последователями ради достижения групповых, организационных и социальных целей [5];
- способ воздействия на группу, основанный на личном авторитете, признании личности лидера [1];

К данным словарным определениям можно добавить очень много авторских. Но более ценно будет выделить основные категории, которые имеют единое проблемное поле с понятиями «лидер» и «лидерство», через которые они раскрываются. Исходя из трудов отечественных ученых Е.М. Дубровской, А.А. Ершова, Р.Л. Кричевского, Б.Д. Парыгина, А.В. Петровского, В.В. Шпалинского, Е.А. Яблоковой, диссертационных работ Е.А. Панфиловой (индустриальная и постиндустриальная парадигмы воспитания лидеров в педагогике США), Т.Е. Вежевич (педагогические условия развития лидерских качеств учащихся) мы выделили такие категории, как: «деятельность», «группа», «личность», «ценности», «общение», «цели», «власть», «развитие». Эти понятия способствуют более голубому рассмотрению феномена лидерства.

В каком возрасте работа по развитию лидерских качеств будет наиболее обоснована? Давайте рассмотрим возрастные особенности проявления лидерства у детей. Во время наблюдения за взаимодействием детей в детском саду можно увидеть попытки отдельных ребят взять на себя роль организатора групповых игр и дел, проявить инициативу, оказаться в центре внимания. Среди детей старшего дошкольного возраста можно выделить ребят склонных командовать над другими. Но сам феномен лидерства на данном этапе находится в зародышевом состоянии, т.к. социальный опыт ребенка крайне мал, его поведение носит спонтанный характер.

В младшем дошкольном возрасте главная цель ребенка – учеба. В тесной связи с ней осуществляется трудовая, игровая, спортивная и другие виды деятельности. Среди учащихся выделяются наиболее работоспособные и усердные ученики. Обычно они сразу входят в ядро класса и занимают позицию лидера (формального или неформального). Но деятельность младшего школьника происходит не столько в системе «ученики – ученики», сколько в системах «ученики – учитель», «ученики – родители». Поэтому применить к этому периоду термин «лидер» полноценно нельзя.

Характеризуя подростков и старших школьников, стоит учитывать уникальное сочетание внутренних процессов развития и внешних условий. Внешне старший и младший школьник находятся в равных условиях – учатся, ходят в школу, делают уроки. Основное отличие старшеклассника – это более высокий уровень психического развития. Именно в этом возрасте определяются его психологические особенности. Старший школьник вырывается из рамок повседневной школьной жизни. Именно на этом этапе можно уверенно применить феномен лидерства к формальным и неформальным лидерам классного коллектива. Старшеклассники уже имеют определенный социальный опыт и могут аргументировано отстаивать свою точку зрения, вести за собой и планировать деятельность. Поэтому важно развивать лидерские качества в этом возрасте, когда человек наиболее склонен к проявлению лидерства и способен осознанно работать над собой, развивая лидерский потенциал.

Учителям, ведущим занятия в старших классах, необходимо работать над выявлением лидеров в классах и способствовать развитию лидерского потенциала других детей. Важна здесь и роль классного руководителя, который, во-первых, во время классных часов может анкетировать учащихся на степень выраженности лидерских качеств. Во-вторых, может проводить тренинги на развитие лидерских качеств. В-третьих, классному руководителю необходимо своевременно замечать конфликтные ситуации, возникающие во время борьбы за лидерство, и оперативно их решать.

Таким образом, мы видим необходимость развития лидерских качеств у старшеклассников для их дальнейшей успешной социализации. И реализовывать программы и проекты по развитию лидерских качеств наиболее эффективно именно с детьми старшего школьного возраста.

Литература:

1. Давлетчина С. Б. Словарь по конфликтологии / С. Б. Давлетчина Улан-Удэ: ВСГТУ, 2005.
2. Коваль А. В. Краткий словарь-справочник по психологии / – М.: РУДН, 2004.

3. Кондратьева М.Ю.. Словарь. Психологический лексикон. Энциклопедический словарь в шести томах / ред.-сост. Л.А. Карпенко. Под общ. Ред. А.В. Петровского. – М.: ПэрСэ, 2006. — 176 с.
4. Кордуэлл М. Психология. А — Я: словарь-справочник / М. Кордуэлл ; пер. с англ. К. Ткаченко – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2000.
5. Мацумотов Д. Человек, культура, психология. Удивительные загадки, исследования и открытия / Д. Мацумотов – СПб.: Прайм-Еврознак, 2008.
6. Селезнева Е. В.. Лидерство: учебник для бакалавров / Е. В. Селезнева. – М.: Издательство Юрайт, 2014. — 429 с. — Серия: Бакалавр. Базовый курс.

SUB-SECTION 1. Upbringing and education.

Zhukov OA

PhD, Associate Professor

Kharkiv National University named after VN Karazin, Ukraine

**USE OF NEW TECHNOLOGIES AS EDUCATIONAL BACKGROUND
EMERGENCE OF VIABLE NATIONAL SYSTEM OF HIGHER EDUCATION
IN UKRAINE**

Keywords: educational technology, gaming technology, vocational education, higher education.

Ключевые слова: образовательные технологии, игровые технологии, профессиональное образование, высшее образование.

Global world educational system is a conglomerate of educational systems, the constituent states, each of which is characterized by the originality and uniqueness. Each of them - has its own centuries-old history and rich cultural traditions.

Today, rapprochement and cooperation of educational systems is becoming the leading trend of development of education in the world. Participation in this process - one of the principles of educational policy of our state.

Ukraine's desire to enter the world educational space is accompanied by the introduction of large-scale international projects and programs aimed at meeting diverse as the interests of the citizens of the country and the development of their abilities.

Being in the field of action of the integration process, an important point of education policy the Ukrainian state becomes more stringent requirements for the quality of education in general and training in particular, for the training of qualified personnel determines the future of the state.

The level of development of vocational training as part of the education system, deterministic problems emerging economic space. He is due to both the requirements of production and social relations, the state of science, technology and culture [3, 910]. Thus, education, science and innovation are the foundation of sustainable economic development and prosperity of any country.

In developed countries, education is a priority sector funding. In our country, in terms of economic and political instability, it is, unfortunately, carried out on the residual principle, despite the fact that the educational sector is strategically important for any nation. In the context of underfunding of the educational sphere in Ukraine focuses on the achievement of compliance with the level and quality of national education to international standards.

One of the main emphases of the system of higher education in Ukraine is its orientation to meet the requirements of educational services society demands of the individual and labor market needs. The legal basis for these tasks are: Zakon Ukraine "Pro Education" (1996) Zakon Ukraine "Pro Higher Education" (2014); Presidential Decree "On

additional measures to improve the quality of education in Ukraine" (2008), "On ensuring the further development of higher education in Ukraine" (2008), "On the National Strategy for the Development of Education in Ukraine for the period until 2021" (2013); Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the Action Plan for the development of higher education for the period up to 2015 (2010)"; State national program "Education (Ukraine XXI century)." (1993); National doctrine of Education of Ukraine (2001); The National Strategy for the Development of Education in Ukraine for 2012-2021.

The modernization of higher education, including the structure, content and its organization on the basis of the competency approach, recognized the strategic direction of the state policy of Ukraine, and expand the range of educational and organizational activities with the use of new educational technologies is becoming one of the preconditions for the formation of a viable national system of higher education.

Taking into consideration that "... all educational processes have a close relationship with a common ideology and strategy of development of the state" [2, 50], focusing on the use of gaming technology, innovation of Class-upgrades in the national system of vocational training.

The basis of the implementation of these technologies in the 30s. XX m. Was laid learning experience of economic management gained in the country during the formation of socialism. Using gaming technology was organized by leaders of the learning process through the adoption of decisions. Their accuracy and inerrancy were to promote scientific and technological position of the socialist economy.

The problem of application of game technology, which is based on business games, was to improve the quality of management decisions on the basis of formation of practical skills. Thus, the gaming technology helped to increase the practical, not just theoretical component of the knowledge worker.

The essence of the game procedure - to develop the right solutions applicable to the conditions of the real economic system. During the simulation of specific operating conditions, activities and characterizing its relationship theoretical model of this type allows you to "prevent the spending of searching for the right decisions in the framework of the economic activity of the system" [1, 8-9].

Develop and test MM Birstein, the first role-playing in the USSR (1932-1938 gg. A total of about 40) had a different purpose, the subject, the character of the production process [1, p. 81-93]

- Dispatching games in engineering - the Moscow plant named after VR Menzhinsky, 1933 .;

- designing dispatching games of 1934-1935. - Leningrad plant "Pneumatics";

- game "Red Weaver", created and carried out on the instructions of the People's Commissariat of Light Industry of the Leningrad Industrial Academy named after SM Kirov, 1936 .;

- business game for the restructuring of the garment factory on the basis of the Stakhanov movement and getting the job increase productivity in the factory at 200%, 1937 .;

- Emergency games, holding that it was regulated by Order Glavenergo, 1934-1936 gg. and others.

The official ban on their conduct was imposed decree TSKVKP (b) in 1938. Thus,

"the state dictates of the Soviet era with regards to the content of education, methods of presentation and planting unified organizational principles leaves no room for public scrutiny and public discussion of alternatives" [2, 44].

With the 60-ies. last century begins gradual joining of games in practice training in the USSR, characterized by periods of boom and bust of game movement.

Development and implementation of gaming (business, simulation, organizational-activity, and others.) By scientists of academic institutions, research organizations, ministries, universities, institutions of higher education in economics, polytechnics, specialized high schools and training institutes, inter-branch organizations of the system higher education.

Today, leadership in the development and use of gaming technology belongs to the economically developed countries: the United States (where in 1956 with the use of computers by the American Association of Management a simulation game, with the participation of 20 of the largest companies), as well as Japan, Singapore, the Netherlands, Switzerland, Austria, Germany . They created numerous associations: JASAG (Japanese Association of Simulation and Gaming), NASAGA (North American Simulation and Gaming Association), SAGANET (Simulation and Gaming Association - The Netherlands), SAGSAGA (Swiss-Austrian-German Simulation and Gaming Association), SSAGSg (Society of Simulation and Gaming of Singapore).

The close relationship of the educational and economic sectors in these countries have led to the emergence of third-generation gaming technologies - digital games, the potential of which is actively involved for the training of specialists of various spheres of economy. Patriotic education system a lot of work in this direction: to familiarize with the experiences of these countries; focus efforts on its implementation; in the future to become a manufacturer of educational games at this level.

The foregoing allows the following conclusions.

1. One of the components of the process of reforming the national education system is the use of new educational technologies.
2. Gaming technologies used at all levels of the national educational system is one of the possible conditions of its modernization.
3. Expansion of the range of educational and organizational activities with the use of new educational technologies is a prerequisite for the formation of a viable national system of higher education in Ukraine.

Literature:

1. Belchikov, JM, MM Birstein Business games / YM Belchikov, MM Birstein. - Riga: Avots, 1989. - 304 p.
2. Semenchenko NV Education in Ukraine /N.V. Semenchenko. - K .: Summit-book, 2010. - 320 p.
3. The Soviet Encyclopedic Dictionary /Gl.red.A.M.Prohorov. - 4th ed. - M .: Sov. entsiklopediya, 1988 - 1600.

ЕСТЕТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ КУЛЬТУРОТВОРЧОГО СЕРЕДОВИЩА В ОСВІТНІХ ЦЕНТРАХ УКРАЇНИ XVI-XVII СТ.

Ключові слова: естетичні ідеї, культуротворче середовище, самобутні традиції.

Keywords: aesthetic ideas, cultural creative environment, distinctive traditions.

Постановка проблеми

Для того, щоб визначити напрям національного виховання особистості в умовах незалежної України, необхідно враховувати кращий соціокультурний досвід минулого. Проблема формування естетичного ставлення людини до дійсності, зміст якого, поєднуючи в собі загальнолюдські, епохальні, регіональні, національні, класові, професійні та індивідуальні риси, історично визначає певний рівень людяності.

Навоколишнє середовище завжди відіграло важливу роль у процесах навчання і виховання людини, її становлення та розвитку.

У процесі дослідження передумов виникнення феномену культуротворчого середовища в освітніх закладах нами представлений аналіз усвідомлення ролі середовища у становленні і розвитку людини.

Виклад матеріалу. В античну епоху сформувався ряд понять, пов'язаних з сучасним розумінням культурного середовища. У період внутрішнього розквіту Древньої Греції за часів правління Перикла було створене соціальне і духовне середовище, яке сприяло розквіту мистецтва, філософії, науки. Але головним був прояв індивідуальності людини, її духовної неповторності. Цей прояв відображався у понятті „пайдейя”, яке можна перекласти як виховання і освіту, але більш доцільно було б вживати його у значенні цілої системи культурних цінностей, отриманих людиною через пайдейю. Платон трактував пайдейю як керівництво до змін всієї людини у його сутності [1]. Людина, вихована у такій педагогічній системі, ставала культурною людиною. Існувало ще одне поняття – калокагатія – гармонійне поєднання фізичних (зовнішніх) і моральних (внутрішніх) переваг, досконалість людської особистості як ідеал виховання людини. Калокагатія була одночасно соціально-політичним, педагогічним, етичним і естетичним ідеалом. Греки одними з перших усвідомили, що крім природного світу існує якась сфера, яку створюють люди, вільні від фізичної роботи. Сфера духу, цінності якої залежать не від природи, а від свідомого акту людини. Класичною працею Гіппократа, в якій визначена еллінська теорія середовища, є трактат „Про повітря, води і місцевості“, написаний у V ст. до н. е. [2]. Описуючи природний склад різних народів, Гіппократ намагається показати, яким чином навоколишнє середовище кожного народу формує характер своїх мешканців.

В освітніх закладах України XVI-XVII ст., а саме Острозькій та Києво-Могилянській академіях, середовище стає умовою гуманістичної освіти, яка формує

інтелігентність особистості в орієнтації на культурні традиції та духовні цінності. Культуротворче середовище в Острозькій та Києво-Могилянській академіях XVI-XVII ст., – це створення моделі класичної освіти, його внутрішнього духу, який культивував знання, культуру, свободу слова, і думки, виховував високоосвічену, естетично розвинену особистість.

В Острозькій академії, яка була першим вищим освітнім закладом в Україні, прослідковується синтез старої русько-візантійської традиції з елементами західного Відродження, що сприяв розвитку естетичних ідей, самобутніх виявів нових традицій в українській культурі. Естетико- педагогічний досвід і славу Острогу принесли українці Кипріяни та Г. Дорофєйович, які вчилися в Падуанському та Венеціанському університетах, поляки Я. Лятош –доктор Краківського університету та блискучий полеміст, випускник протестанської школи Великопольщі М. Броневський, а також й визнані українські православні публіцисти Г. Смотрицький, І. Вишенський, Д. Наливайко, друкарі, книжники.

До найвагоміших чинників естетичного виховання в Острозькому центрі можна віднести створення бібліотеки, де знаходилася перша у світовій практиці повна Біблія, а при домінуючому православному спрямуванні Острозька академія була одним із провідних центрів грецистики у Речі Посполитій, найпотужніше тогочасне (наприкінці XVI ст.) українське видавництво. У православному регіоні Європи став популярним острозький хоровий наспів, іконопис, архітектура міста, що вказувало на певні досягнення української естетики. Проблема взаємодії естетики і філософії досить активно аналізується у контексті реформаційної ідеології того часу.

Естетико – виховний потенціал простежується і в Києво-Могилянській академії, яка продовжила традиції української освіти XVI ст., Києво-Могилянську академію порівнюють з такими національними святинями і світочами знань, як Оксфорд у англійців, Сорбонна у французів, Карлів університет у чехів, Ягеллонський університет у поляків[3,265]”.

Просвітницький вплив академії простежувався у трьох напрямках: вихованці академії направлялись у інші православні землі та займалися там утворенням шкіл; в академії здобували освіту діти православних жителів інших країн (Сербії, Угорщини, Польщі та ін.); академія розгорнула широку просвітницьку діяльність шляхом заснування, перетворення та упорядкування шкіл у Росії. До визначних діячів академії належали І. Гізель, Г. Кониський, Г. Щербацький, Л. Баранович, С. Яворський, Ф. Прокопович, Д. Ростовський та ін.

У становленні естетичних уявлень в академії було природно відбито специфіку української національної культури, яка, з одного боку, нерозривно пов'язана з власним корінням, давньослов'янським світосприйняттям, специфікою давньослов'янської міфології, а з іншого – безпосередньо співвіднесена із загальноєвропейським культуротворчим процесом, орієнтована на теоретичні пошуки науки Нового часу. Тут показовими видаються трансформація у площину української культури естетичних принципів бароко і виникнення нового, унікального явища – українського бароко [4].

Аналізуючи естетичну спрямованість культуротворчого середовища в Києво-Могилянській академії, слід наголосити, що вона також мала мистецтвознавчу орієнтацію. Це зумовлювалося викладанням поезики – мистецтва складати вірші,

а також риторики – цариці мистецтв – умінням гарно і вірно висловлювати думку. Неабиякого розвитку в академії досягло музичне мистецтво. З XVII ст. там існує хорової школа. Близькими і зрозумілими народові були драми та інтермедії, що склалися викладачами та студентами академії, яка стала центром розвитку шкільного театру [5]. Розвиток естетичних ідей відбувався у межах філософії і відбивав, по суті, ті суперечності, які були властиві історії філософії.

Отже, і Острозьку, і Києво-Могилянську академії можна вважати породженням нашого першого Відродження. Без створення ними рівня науки і культури, без їх західноєвропейської орієнтації при збереженні вітчизняних основ, без закованої історичної пам'яті було б неможливе естетико-патріотичне виховання інтелектуального потенціалу сучасної незалежної України. Саме цей підхід сприятиме формуванню всебічно розвиненої особистості, яка має жити і працювати в умовах третього тисячоліття.

Висновок

В освітніх закладах України XVI-XVII ст., вперше прослідковується перехрещування давньоруських, візантійських і західноєвропейських культурних та освітніх традицій, філософсько-естетичних та морально-етичних ідей.

У становленні естетичних уявлень в академіях було природно відбито традиції української національної культури, що, з одного боку, нерозривно пов'язані з власним корінням, давньослов'янським світосприйняттям, специфікою давньослов'янської міфології, а з іншого – безпосередньо співвіднесені із загальноєвропейським культуротворчим процесом.

Завдяки традиціям, як елементам соціальної і культурної спадщини, відбуваються накопичення і передача людського досвіду в історії, що сприяють формуванню культуротворчого середовища в закладах освіти України XVI-XVII ст. та становленню естетичних орієнтирів особистості.

Література

1. Йегер В. Пайдейя. Воспитание античного грека.— М.: ГЛК Ю. А. Шичалина, 1997.— 272 с.
2. Гиппократ. Сочинения. Пер. В. И. Руднева, [Кн.1]. Избранные книги. М.: Сварог. 1994.- 736 с.
3. Левчук Л.Т., Оніщенко О.І. Основи естетики: Навч. посіб. К.: Вища шк., 2000. – 271 с.
4. Шевчук В. Козацька держава. – Київ: Абрис, 1995. – 392 с.
5. Хижняк З.І., Маньківський В.К. Історія Києво-Могилянської академії. К.: Видавничий дім „КМ Академія”, 2003. – 184 с.

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ СФОРМОВАНОСТІ ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ У МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ ЯК СІМЕЙНОЇ ЦІННОСТІ

Ключові слова: сімейні цінності, взаєморозуміння, підлітковий вік, критерії та показники сформованості взаєморозуміння.

На сучасному етапі в Україні спостерігається тенденція до високого рівня розлучень серед молодих сімейних пар. Так, у 2012 році було укладено 278 тис. шлюбів, а відсоток розлучень сягнув 61%. Дані статистики свідчать, що то пік розлучень припадає на перші роки подружнього життя – від 3-х місяців до півтора року. Головними причинами розлучень стають не тільки фінансові труднощі, а й *непорозуміння між чоловіком та жінкою*, недовіра [5]. Тому нагальним постає проблема формування у молодого покоління взаєморозуміння як сімейної цінності.

Досліджували сімейні цінності науковці Т. Кравченко, Л. Канішевська, В. Шадриков. Проблеми взаєморозуміння присвятили свої праці О. Бодальов, М. Бердяев, М. Бубер та ін. Деякі аспекти формування готовності особистості до взаєморозуміння в різних вікових періодах розглянуто в дисертаціях І. Вахоцької, Н. Ляліної, В. Муромець, В. Тернопільської.

Сімейні цінності в будь-якій родині беруть за основу свого формування систему цінностей батьківської сім'ї. Батьківська система цінностей відкладається в дитини на несвідомому рівні як частина сімейної свідомості, спільна для всіх її членів. Оскільки кожен із подружжя намагається встановити ту систему цінностей, яку засвоїв від батьків, то часто починають стикатися із суперечливими ситуаціями. Тому так необхідно формувати взаєморозуміння як сімейну цінність для запобігання суперечок.

У педагогіці взаєморозуміння – особистісна характеристика, що становить сукупність якостей особистості, необхідних для адекватного сприйняття, розуміння, позитивного ставлення й оцінювання представників певної групи чи соціуму, їхнього способу життя та духовного світу, взаємного прийняття цінностей і норм. Культура взаєморозуміння знаходить своє відображення в стереотипах сприйняття і шаблонах поведінки і покликана регулювати взаємодію між окремими особистостями та групами [4].

Науковцями доведено, що взаєморозуміння у процесі спілкування залежить від відношень симпатії-антипатії, дружби-ворожнечі. Від емоційного забарвлення взаємин змінюється взаємне ототожнення (бачення подібності між собою і іншою людиною) між партнерами, коли вони оцінюють особисті якості один одного [2, с. 205].

Сам процес спілкування є одним із провідних видів діяльності у підлітковому віці. На переконання науковців, на початку підліткового віку в дитини з'являється новий за природою інтерес до іншої людини, зумовлений ставленням і розвитком,

сформованим на цей час, досвідом особистості. Проте він не загального характеру, як у товаришів по грі, властивий молодшому школяреві, а є конкретним стосовно певної людини однакової з ним статі, яка стає приятелем чи близьким другом. У цей період самопізнання, виокремлення і співставлення свого “Я” з іншими створюють передумови для самовдосконалення особистості. Оцінюючи свої здібності, успіхи, зовнішню привабливість, моральну сутність, роль у колективі, свої недоліки, підліток емоційно переживає все це і намагається завоювати повагу і довіру оточуючих. Саме у цьому віковому періоді формуються уявлення і переконання щодо людських відносин. Певні моральні уявлення є і в молодших школярів, але вони відтворюють те, що чуть від учителів і батьків. У підлітковому віці діти починають замислюватися над моральними проблемами і формувати власне ставлення до них [3, с.214-215].

У підлітковому віці змінюються взаємовідносини з дорослими, які починають будуватися під впливом переживання нових почуттів, які пов'язані з прагненнями до самостійності, дорослості та самоствердження. Підлітки починають відмовлятися від підвищеного контролю з боку дорослих, починають активно відстоювати свої права на самостійність, висувають власні пропозиції у вирішенні значної частини життєвих питань, перестають виконувати вимоги дорослих щодо змін в їх поведінці. Досить хворобливо реагують на явні чи неявні обмеження їх прав.

Серед причин розбіжностей у поглядах, непорозуміть між батьками і підлітками найбільш важливими виступають: різниця у досвіді дорослих і підлітків; відсутність чітких етапів переходу від дитячої залежності до дорослої незалежності; відсутність певних правил, які структурують послаблення батьківської влади у фазі переходу від дитинства до підлітковості; соціальні відмінності, що пов'язані із зникненням контролюючої ролі дорослих з потребами підлітків у автономії [1].

Саме через підліткову кризу, важливо починати формувати взаєморозуміння як сімейну цінність ще у молодших підлітків, що дозволить у майбутньому конструктивно вирішувати суперечливі ситуації у взаєминах дітей як з дорослими, так і з однолітками.

Під „взаєморозумінням у молодших підлітків” розуміємо сімейну цінність, яка ґрунтується на морально-етичних знаннях, спрямованих на розуміння себе та партнера по спілкуванню, емпатійному ставленні до нього та виборі оптимальної поведінки, яка б сприяла емоційному зближенню партнерів по спілкуванню.

Ґрунтуючись на такому уточнені, структурними компонентами сформованості взаєморозуміння у молодших підлітків визначили когнітивний (знання, розуміння), мотиваційно-ціннісний (ціннісні орієнтації), діяльнісний (саморегуляція поведінки).

Критерії за своєю сутністю є ідентичними внутрішньому змісту названих компонентів.

Показниками критерію знання визначили: знання про сутність взаєморозуміння та його прояви у міжособистісному спілкуванні, розуміння себе та партнера по спілкуванню, обізнаність із правилами культури спілкування, усвідомлення взаєморозуміння як сімейної цінності.

Показниками критерію ставлення обрали: ціннісне ставлення до партнера по спілкуванню, здатність до емпатії, прагнення проявляти взаєморозуміння у повсякденному житті.

До показників критерію поведінка визначили: врахування переживань, думок, інтересів партнера по спілкування, уміння керувати своїми емоціями та конструктивно вирішувати суперечливі ситуації.

Це дало змогу виокремити три рівні сформованості взаєморозуміння у молодших підлітків як сімейної цінності: високий, середній і низький

Високий рівень характеризується ґрунтовними знаннями сутності взаєморозуміння та його проявів у спілкуванні, обізнаністю із правилами культури спілкування, розумінням не лише себе, а й партнера по спілкуванню, усвідомленням, що взаєморозуміння – це сімейна цінність; ставленням до партнера по спілкуванню як до цінності, виявленням емпатії, прагненням проявляти взаєморозуміння у повсякденному житті; постійним врахуванням у спілкуванні переживання, думок та інтересів партнера, умінням керувати своїми емоціями, добирати доречний спосіб вирішення суперечливих ситуацій.

Середній рівень: фрагментарні знання про сутність взаєморозуміння та його прояви у спілкуванні, молодший підліток частково обізнаний із правилами культури спілкування, розуміє себе, але не партнера по спілкуванню, усвідомлює, що взаєморозуміння необхідне, але не вважає його сімейною цінністю; ціннісно ставиться лише до тих партнерів по спілкуванню, яким симпатизує, хоча не завжди виявляє емпатію, але прагне проявляти взаєморозуміння у повсякденному житті; не завжди у спілкуванні враховує переживання, думки та інтереси партнера; хоча уміє керувати своїми емоціями, але добирати доречний спосіб вирішення суперечливих ситуацій не завжди вдається.

Низький рівень: часткові знання про сутність взаєморозуміння та його прояви у спілкуванні, молодший підліток не обізнаний із правилами культури спілкування, не розуміє ні себе, ні партнера по спілкуванню, не усвідомлює, що взаєморозуміння – сімейна цінність; байдуже, іноді негативно ставиться до партнерів спілкування, не виявляє емпатію, не прагне проявляти взаєморозуміння у повсякденному житті; не враховує у спілкуванні переживання, думки та інтереси партнера, не уміє або не хоче керувати своїми емоціями, і не добирає доречний спосіб вирішення суперечливих ситуацій.

Отже, на основі аналізу психолого-педагогічної літератури були розроблені компоненти, критерії та показники, а також схарактеризовані рівні сформованості взаєморозуміння у молодших підлітків як сімейної цінності. Це дозволить підібрати методичний інструментарій для діагностики молодших підлітків, їхніх батьків та вчителів з означеної проблеми.

Література

1. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. / Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огороднійчук З.В. та ін. – К.: Просвіта, 2001. – 416 с.
2. Ильин Е.П. Психология общения и межличностных отношений / Е.П. Ильин. – СПб.: Питер, 2009. – 576 с.: ил.
3. Кравченко Т. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи: [монограф.] / Т. Кравченко. – К.: Фенікс, 2009. – 416 с.
4. Тернопільська В.І. Система виховання соціально-комунікативної культури учнів загальноосвітньої школи у позаурочній діяльності: автореферат дис.... д-ра пед.

наук: 13.00.07 / В.І. Тернопільська ; Ін-т проблем виховання АПН України. – К., 2009. – 40 с.

5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/society/799801-v-ukrajini-vidsotok-rozluchen-syagnuv-61.html>

Дудко Н.В.
кандидат педагогических наук,
доцент кафедры социально-гуманитарных дисциплин,
Сумской институт последипломного
педагогического образования,
г. Сумы. Украина

РЕЗУЛЬТАТЫ АНАЛИЗА КАЧЕСТВА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ РУКОВОДИТЕЛЕЙ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Ключевые слова: компетентность, управленческая компетентность, руководители учебных заведений, повышение квалификации

Keywords: competence, managerial competence, heads of educational institutions, training

Мы проанализировали состояние профессиональной управленческой компетентности руководителей общеобразовательных учебных заведений. Исследование проводилось в марте 2015 года на базе Сумского института последипломного педагогического образования. В исследовании приняли участие руководители общеобразовательных учебных заведений, – группы факультета повышения квалификации, всего – 18 человек.

Также в исследовании приняли участие 15 магистрантов факультета переподготовки Сумского института последипломного педагогического образования заочной формы обучения, специальность «Управление учебным заведением», – то есть будущие руководители учебных заведений.

Согласно цели работы сначала нами было исследовано состояние сформированности управленческой компетентности методом самооценки.

Изучение состояния терминологической грамотности руководителей-респондентов свидетельствует, что 34 % руководителей понятие «компетентность» понимают, как «осведомленность определенного лица в определенной области»; 28 %

Таблица 1.

Результаты самооценки своей базовой подготовки руководителей и будущих руководителей учебных заведений (УЗ)

Сфера подготовки	Будущие руководители УЗ	Руководители УЗ – стаж работы 1-5 лет	Руководители УЗ – стаж работы 6-10 лет	Руководители УЗ – стаж работы больше 10 лет
Базовая подготовка				
Коммуникативные умения	2	3	3	4
Знание делопроизводства	2,5	3	4	4
Маркетинг	2	2,5	3	4
Администрирование	2,5	2,5	3	3,5
Знание правовых вопросов	2,5	3	3,5	4
Маркетинговое прогнозирование	2	3,0	3,5	4
Знание особенностей и тенденций развития образования	2,0	2,5	3,5	4
Стратегическое планирование	2	2,5	3,5	4
Технические знания				
Знание компьютера	3	3	3	3
Знание иностранных языков	3,5	3	2	2,5
Личные качества				
Мотивация и инициатива	2,5	3		4
Контроль	2	3,5	3,5	4
Работа в команде	3	3	3	4
Корректное дружелюбное поведение	3	3	4	4
Гибкость	2,5	3	3,5	3,5
Способность принимать решение	3	3	3,5	4

раскрывают это понятие, как «осведомленность», 21% – как «авторитетность»; 17% считают, что «компетентность» – это «профессионализм».

«Управленческую компетентность» 75% руководителей понимают, как наличие соответствующего опыта работы, 25% – как осведомленность, осведомленность, авторитетность.

Основными компонентами управленческой компетентности по результатам опроса 70% респондентов считают управленческие и педагогические знания, умение и опыт, 25 % – умение эффективно работать с информацией, 63% – нормативно-финансовую компетентность, 71 % – знание психологии управления и лишь 17 % респондентами были названы по степени значимости такие составляющие, как право-

вая, финансовая, экономическая, политическая осведомленность, общая культура, культура делового общения и управленческой работы.

Методом самооценки 16,0% респондентов определили уровень собственной профессиональной управленческой компетентности как высокий, 60% – достаточный и 24,0% – средний; удовлетворительным и низким уровнем собственной профессиональной компетентности не признал никто. Полученные данные свидетельствуют о довольно завышенной самооценке по сравнению с оцениванием профессиональной компетентности респондентов по результатам методик: высокий уровень управленческой компетентности выявлен у 11,0% респондентов, достаточный – соответственно у 41,0%, удовлетворительный – у 39,0%, низкий – у 4,0%.

Методом самооценки как руководители, так и будущие руководители учебных заведений определили уровень своей подготовки по пятибалльной шкале. Результаты представлены в таблице 1.

Полученные данные дают возможность определить, что руководители со стажем работы на руководящей должности больше 10 лет довольно высоко оценивают свою базовую подготовку почти во всем, кроме знания компьютера и знания иностранных языков.

Основным мотивационным фактором повышения профессиональной управленческой компетентности 22% респондентов считают обогащение содержания работы. Для 15% респондентов основным мотивом усовершенствования управленческой компетентности является повышение социального статуса и возможность самовыражения, для 14% – личностное развитие, для 9% – самореализация в профессиональной деятельности.

В исследовании, принимая во внимание сложность и многоаспектность профессиональной управленческой компетентности как педагогического образования, мы предположили возможность влияния на нее социально-демографических и профессионально-организационных факторов относительно руководителей УЗ.

В этой связи в пределах нашего исследования было исследовано влияние таких факторов как пол (социально-демографический фактор), специальность, стаж, количество учителей и учеников в учебном заведении (профессионально-организационные факторы) на профессиональную управленческую компетентность руководителей УЗ. Исследованием было охвачено 18 руководителей УЗ.

В процессе исследования были проведены оценка уровня управленческой компетентности руководителей общеобразовательных учебных заведений г. Сум и области на основе методики В.Маслова «Объективно минимальный стандарт ориентировочного содержания компетентностей руководителя ЗНЗ». Этот минимальный стандарт имеет определенные модули, в которых раскрывается структура компетентности, а в каждой структуре отображаются детализированные темы и формы их реализации, которые используются для разработки программ, наставительно-тематических планов, диагностических методик.

Исследование показало, что в целом руководители-женщины имеют более высокий уровень профессиональной управленческой компетентности по сравнению с мужчинами-руководителями учебных заведений.

Вместе с тем с преобладанием количества руководителей с базовым уровнем профессиональной управленческой компетентности наблюдаются определенные от-

Гистограмма 1.

Распределение респондентов по уровням профессиональной управленческой компетентности в зависимости от пола (в процентах)

личия количества руководителей со средним и достаточным уровнями. А именно: руководителей – женщин с достаточным уровнем 10% и средним 34% по сравнению с руководителями-мужчинами, у 27% которых отмечается средний уровень компетентности (рис. 1).

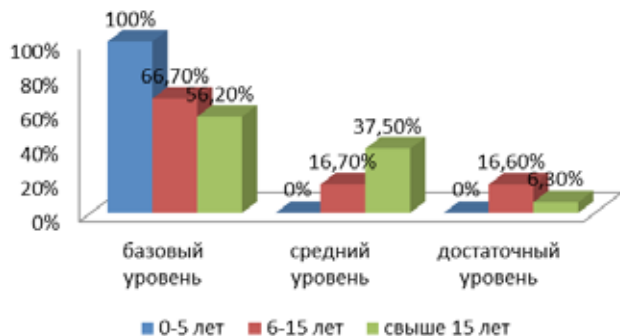
Также мы проанализировали результаты исследований профессиональной компетентности руководителей ЗНЗ в научной литературе.

По данным исследователей, интерес представляет влияние специальности на профессиональную управленческую компетентность исследуемых руководителей. Так, И.Елисеевой было установлено, что руководители, имеющие специальность гуманитарного направления, превосходят по уровню профессиональной управленческой компетентности руководителей других специальностей [3, 45-49]. Как свидетельствуют данные ее диссертационного исследования, представленные нами в табл. 2, если у руководителей, имеющих специальность гуманитарного направления, 55,6% исследуемых составляют средний уровень, 11,1% – достаточный и только 33,3% – базовый, то у руководителей общественно-исторических и физико-математических специальностей преобладает базовый уровень, который вдвое превышает соответствующий показатель руководителей-гуманитариев. Вместе с тем средний уровень профессиональной управленческой компетентности выявлен у 33,3% руководителей общественно-исторических и 23,1% физико-математических специальностей, а достаточный уровень соответственно у 6,7% и 7,7%. Хочется обратить особое внимание на руководителей учебных заведений со специальностью «физическое воспитание, спорт и здоровье», – у них базовый уровень профессиональной управленческой компетентности.

Таблица 2.

Уровни профессиональной управленческой компетентности руководителей учебных заведений в зависимости от специальности

Специальность исследуемых в соответствии с дипломом	Уровни профессиональной управленческой компетентности (в %)		
	базовый	средний	достаточный
Гуманитарные специальности	33,3	55,6	11,1
Общественно-исторические специальности	60,0	33,3	6,7
Физико-математические специальности	69,2	23,1	7,7
Физическое воспитание, спорт и здоровье	100,0	0	0

Гистограмма 2.
 Распределение респондентов по уровням профессиональной управленческой компетентности в зависимости от стажа педагогической деятельности (в процентах)

Таже И.Елисеевой установлено, что с увеличением стажа педагогической деятельности руководителей возрастает уровень их профессиональной управленческой компетентности. Гистограмма демонстрирует, что у руководителей с педагогическим стажем свыше 15 лет выявлен достаточный уровень в 6,2% и средний 37,5 % исследуемых, а у руководителей с педагогическим стажем 6 – 15 лет – достаточный и средний уровень в равнозначных по численности исследуемых группах руководителей – по 16,7 %, то у руководителей, педагогический стаж которых до 5 лет, – лишь базовый уровень профессиональной управленческой компетентности [3, 78-91].

Это свидетельствует, что владение и управление объектом педагогической деятельности, осознание его как составной управленческой деятельности положительно влияет на компетентность руководителей ЗНЗ.

О. Касьянова в своем исследовании определила, что характер связи управленческого стажа с профессиональной управленческой компетентностью руководителей УЗ является неравномерным, циклическим [4]. В частности, рост уровня профессиональной управленческой компетентности наблюдается у руководителей с управленческим стажем до 5 лет и свыше 15 лет. При этом у руководителей со стажем более 15 лет 40 % руководителей среднего и 20 % достаточного уровня профессиональной управленческой компетентности, – соответственно, они преобладают по сравнению с руководителями с управленческим стажем до 5 лет, у 33,3 % которых средний и у 13,3 % достаточный уровни компетентности. В то же время, у руководителей ЗНЗ, стаж управленческой деятельности которых от 6 до 15 лет, показатели профессиональной управленческой компетентности частично снижаются, достигая среднего уровня у 31,6 % исследуемых при отсутствии группы с достаточным уровнем компетентности. Вместо того у руководителей учебных заведений со стажем управленческой деятельности до 5 лет и свыше 15 лет показатели превышают соответствующие у руководителей со стажем 6 – 15 лет. По нашему мнению, такую цикличность можно объяснить активным овладением руководителями объектом управления в течение первых пяти лет, обретением индивидуального опыта и стиля управленческой деятельности в течение следующих десяти лет и в дальнейшем применении их для развития образовательной организации.

Подытоживая вышеупомянутое, можем утверждать, что на уровень профессиональной управленческой компетентности руководителей УЗ влияют социально-демографические и профессионально-организационные факторы. Поэтому считаем целесообразным учет их в процессе развития профессиональной управленческой

компетентности данных руководителей в системе последипломного педагогического образования.

Анализ и выводы, которые осуществлены в ходе исследования, не исчерпывают всех аспектов проблемы, которая рассматривается. А потому перспективы дальнейших исследований в данном направлении мы видим в моделировании развития профессиональной управленческой компетентности руководителей учебных заведений.

Литература

1. Атласова О.М. Развитие профессиональной компетентности руководителей школы в процессе повышения квалификации: дис.... канд. пед. наук: 13.00.01 / О.М. Атласова. СПб., 1995. – 187 с.
2. Вдовиченко Р.П.. Управлінська компетентність керівника школи. / Р.Вдовиченко. Х.:Вид.група «Основа», 2007 –112 с.
3. Елисева И. А. Отношение руководителей школ к повышению собственной управленческой компетентности: дис.... канд. психол. наук: 19.00.07 / И.А. Елисева. М., 2001. –167 с.
4. Касьянова О.М. Моніторинг управління навчальним закладом / О.М. Касьянова. Х.: Основа, 2004. – 96 с. – (Бібліотека журналу «Управління школою»).
5. Сергеева Л.М. Сучасні орієнтири змісту управлінської компетентності керівника навчального закладу [Електронний ресурс] / Л.М. Сергеева // Теорія та методика управління освітою. 2010. – Вип. 3. – Режим доступу: <http://tme.umo.edu.ua/docs/3/10sereel.pdf>.

Лисак Т.К.

Викладач-методист,
ВСП НАУ Слов'янський коледж
Національного авіаційного університету

ВИКОРИСТАННЯ КРАЄЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ НА ЗАНЯТТЯХ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ У ВУЗАХ 1-2 РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ

Анотація

Краєзнавча робота є національно-виховуючою системою підготовки національно свідомих патріотів України, духовно і морально багатих людей, які дорожитимуть честю і гідністю Батьківщини.

Ключові слова:

рідний край, національний, духовність, моральність, гідність, патріот, виховання, українознавство, пошукова діяльність.

Ключевые слова:

родной край, национальный, духовность, нравственность, достоинство, патриот, воспитание, украиноведение, поисковая деятельность.

Keywords:

native land, national, spirituality, morality, dignity, patriot, upbringing, the Ukrainian language science, searching activity.

Розбудова національної освітньої системи вимагає нових теоретичних підходів як до визначення змісту навчального процесу, так і до розробки нових технологій навчання. Сьогодні настає час пошуку більш точних психологічних впливів на інтелектуальний і духовний світ молоді. Саме

національне виховання є певною основою у справі зміцнення моральних сил молоді людини, оновлення, відродження душі народу. Міцнішою нацією в наші часи виявляє себе та, яка краще інших вичерпала в своєму вихованні свої глибокі національні скарби, дала вільний розвиток національній психології. Кожна людина має своє коріння. Гармонійно розвинену особистість не можна уявити без глибоко усвідомленого почуття національної гідності. Всі ми, вся наша освітянська роди-

на – викладачі, студенти, їхні батьки – живемо в історії, живемо історією своєї батьківщини, свого роду. Навчання студентів історії рідного краю – це перші сходинки до національного усвідомлення. Людина лише тоді стає активним членом суспільства, коли досконально знає, хто вона, якого вона роду.

Досвід засвідчує, що формуванню цілісної історичної свідомості сприяє поєднання історії України з історією краю та історією родини. Саме такий підхід дає можливість відповісти на питання: Хто ми? Чії діти? Яких батьків? [2].

Метою статті є розгляд питання деяких форм і засобів організації та проведення краєзнавчої роботи на заняттях з історії України.

У Слов'янському коледжі Національного авіаційного університету краєзнавчі проблеми знаходяться в центрі уваги викладачів – істориків. Вони мають багатовекторну спрямованість. На заняттях з історії України шляхом пошукової дослідницької діяльності творчих груп студентів доповнюються матеріали курсу історії України новим місцевим матеріалом, пов'язаним із певними визначними датами, зокрема, до 40, 45, 50 – річчя утворення коледжу (2004, 2009, 2012-2015 рр.), 60, 65, 70-річчя визволення Донецької області від нацистських загарбників, річниці визволення міста Слов'янська від банд формувань (2015 р.), ювілейними датами визначних людей Слов'янщини та ін.

У творчу групу входить 5-6 курсантів та студентів, кожен з яких відповідає за певну ділянку роботи: записи спогадів, пошук відповідних матеріалів у бібліотеках, фотографування, виконання комп'ютерних робіт та інше. Вся ця робота проводиться задалегідь.

Так, до 50-річчя коледжу були опрацьовані біографії 109 осіб, які розбудували коледж, готували висококваліфікованих фахівців, виховували всебічно розвинених особистостей. Ці напрацювання ввійшли до книги «Піввікова історія Слов'янського коледжу Національного авіаційного університету», яка у 2015 році вийшла друком. У книзі через портрети людей відтворена 50-річна історія коледжу з усіма фактами, подіями та емоціями. Книгу студенти використовують не тільки на заняттях з історії України, але й спеціальних дисциплін [3].

На заняттях з історії України використовуються біографії та творчі здобутки видатних письменників та поетів рідного краю. Наприклад, Миколи Рибалко – криворізького поета-фронтовика, який втратив зір після важкого військового поранення; Григорія Петровича Данилевського – слобожанського письменника-земляка, який не тільки описував у своїх творах обряди, звичаї, світське життя українців у ХІХ столітті, але й займав активну громадянську позицію, перебуваючи на державній службі. Саме йому ми завдячуємо прокладенню залізниці через місто Слов'янськ.

Із пошаною студенти шукають матеріали та пишуть реферати про знаменитого поета-земляка Михайла Петренка, який є автором пісні «Дивлюсь я на небо» та багатьох ліричних віршів. Пам'ять про талановитого земляка, поета-романтика жива. Петренківський сокіл поселився на гербі та прапорі рідного міста [1].

У післявоєнному 2014 році студенти досліджували історії військових частин, які звільняли місто від бандформувань, брали активну участь у зустрічах із військовими, вшановували загиблих воїнів.

Таким чином, у статті досліджено деякі форми і засоби організації та проведення краєзнавчої роботи на заняттях з історії України. Такі методи дозволяють

випускати на професійний ринок не однобічного фахівця, а всебічно розвинену особистість, яка залишається працювати в своєму регіоні, а не виїздить за кордон.

Література.

1. Краєзнавчий матеріал, як доповнення до курсу історії України.;Матеріали наук. практ. конф., 22 вересня 2012. М.Бердянськ, 2012, частина IV, – С.202-204.
2. Лисак Т.К. Краєзнавчий матеріал як одна із ланок у формуванні загальних культурних цінностей. //Історія та географія.-2013, №48, С.128-133.
3. Лисак Т.К.. Піввікова історія Слов'янського коледжу НАУ. Слов'янськ.: ТОВ «Видавництво «Друкарський двір», 2015..- 216 с.

**КВАЛІФІКАЦІЙНІ ЦІЛІ ПІДГОТОВКИ ЕКСПЕРТІВ З ОСВІТИ
В НІМЕЦЬКОМОВНИХ КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

З кінця 1990-х років в німецькомовних країнах Європейського Союзу (Німеччині, Австрії та Швейцарії) почали відбуватися зміни механізмів державного регулювання в галузі освіти. Ці зміни були обумовлені низькими результатами учнів цих країн, які вони продемонстрували під час міжнародної програми з оцінки рівня функціональної грамотності PISA. У зв'язку з цим були запроваджені освітні стандарти та система забезпечення якості й експертизи. Перед вчителями ставиться завдання розуміти та інтерпретувати процес та результати досліджень освіти. У цьому контексті виникає потреба у фахівцях, які здатні ініціювати, супроводжувати та оцінювати процеси розвитку школи та інших освітніх установ з метою покращення їхньої якості.

З метою підготовки експертів з освіти у Педагогічних вищих школах м. Вайнгартен (Weingarten), Німеччина, Форарльберг (Vorarlberg), Австрія, Санкт-Галлен (St. Gallen), Швейцарія, м. Шаффгаузен (Schaffhausen), Швейцарія та м. Тургау (Thurgau), Швейцарія запроваджена магістерська освітня програма «Розвиток школи» («Schulentwicklung»), яка передбачає певні кваліфікаційні цілі [2-6]. Зокрема, засвоївши матеріал модулю «Розвиток школи I» слухачі здатні представити та обговорити їхнє розуміння підходів щодо теорії школи, а також моделей розвитку школи, можуть аналізувати приклади ситуацій з огляду на теоретичні моделі, розуміють механізми управління школою на різних рівнях освітньої системи та можуть використовувати це розуміння для своєї роботи в процесі розвитку.

По завершенню модулю «Освітній менеджмент I» слухачі знають різні системи освіти та механізми управління ними та можуть в цьому контексті критично аналізувати розвиток освітніх установ, здатні описувати принципи керування та переносити в свою сферу діяльності, володіють компетенцією управління персоналом.

Опрацювавши модуль «Емпіричні методи» слухачі можуть розробити та скласти простий проект дослідження; відповідно представити описову статистику; проводити вибіркові порівняння; критично оцінити наукові дослідження; запроваджувати емпіричні методи дослідження в практику; можуть скласти простий проект дослідження якості, пов'язати якісний та кількісний способи, оцінити якісні показники за допомогою аналізу якості змісту, критично оцінювати результати дослідження [1, с. 11].

Засвоївши матеріал модулю «Експертиза I» слухачі знають різні види експертиз та вимоги до наукової експертизи, можуть систематизувати експертизу в контексті розвитку школи та рішень в галузі освітньої політики, розробити відповідний проект експертизи в галузі освіти, можуть скласти пропозицію експертизи з розрахунком витрат, знають методи вимірювання успішності та можуть аналізувати їх застосування та користь.

По завершенню модулю «Розвиток освітнього процесу I» слухачі розуміють концепції розвитку освітнього процесу у історичному та системному контексті, ма-

ють розуміння про «якісне заняття та якісну школу», знають інструменти для спостереження за освітніми процесами, здатні використовувати актуальну інформацію з міждисциплінарних навчальних досліджень в їх розумінні для подальшого розвитку освітнього процесу, розпізнавати згідно прикладів ситуацій різні шляхи, якими можуть йти школи та учасники освітнього процесу.

Опрацювавши матеріал модулю «Консультавання» слухачі здатні спілкуватися свідомо та цілеспрямовано у професійному середовищі, можуть відповідно структурувати, проводити та аналізувати різні ситуації бесіди, здатні ефективно вести засідання, мають набір модераторських методів та можуть їх застосовувати, можуть також спроекувати та проаналізувати ситуацію бесіди.

По завершенню модуля «Розвиток школи II» слухачі знають важливі етапи роботи над програмою школи та розвитком якості й можуть на цій основі аналізувати, супроводжувати та планувати процеси розвитку, знають основні елементи шкільного менеджменту, можуть аналізувати конфлікти в процесі розвитку на основі відповідної концепції, володіють методами конфліктного менеджменту та можуть їх застосовувати відповідно у конфліктних ситуаціях.

Засвоївши матеріал модуля «Освітній менеджмент II» слухачі знають процеси, механізми та методи проектного менеджменту та можуть ініціювати та супроводжувати відповідні проекти, здатні ефективно репрезентувати заклади освіти назовні, можуть залучати спонсорські засоби для освітніх проектів, володіють знаннями щодо менеджменту персоналом, можуть планувати, реалізовувати та обґрунтовувати заходи щодо розвитку персоналу, можуть розробляти та оцінювати пропозиції кваліфікацій та підвищення кваліфікацій, аналізувати інституційні структури та процеси, а також особисту поведінку та дії на основі дискусії про цінність та норми в освіті [1, с. 12].

По завершенню модуля «Експертиза II» слухачі здатні розробляти анкети для оцінювання, аналізувати дані та інтерпретувати результати, розробляти, проводити, аналізувати та інтерпретувати інтерв'ю з окремими особами та групами, здатні запроваджувати, аналізувати та інтерпретувати спостереження на занятті, можуть консультувати та супроводжувати організації щодо самоекспертизи.

Опрацювавши матеріал модуля «Розвиток освітнього процесу II» слухачі знають методичні та дидактичні концепції, які служать розвитку освітнього процесу, мають набір методів, для того, щоб раціонально використовувати дидактичні підходи та форми оцінки, знають на прикладах як діагностувати стан навчання і як можна сприяти індивідуальним здібностям.

По завершенню модуля «Консультавання II» слухачі можуть застосовувати форми колегіального консультавання та контролю, можуть розробляти бесіди індивідуальних консультантів, знають деякі інструменти для підтримки освітнього процесу.

По завершенню модуля «Практика» слухачі здатні поєднувати на практиці теорію та практику, під час якої вони опрацьовують певні теми поглиблено та здатні документувати, аналізувати свій досвід та знання, отримані під час практики в портфоліо, здатні планувати, проводити та оцінювати дослідницькі та експертні проекти відповідними методами, способами та інструментами, здатні поєднувати в процесі, який ґрунтується на теорії та методиці досліджень, теоретичні підготовчі етапи з практичними проблемами або завданнями [1, с. 13-14].

Таким чином, випускники магістерського курсу знають важливі концепції та способи ініціювання, супроводу, підтримки та оцінювання процесів розвитку у школі. Вони володіють експертизою в галузі розвитку школи, організації, освітнього процесу, управління персоналом, консультування, індивідуального консультування та оцінювання.

Література:

1. Master Schulentwicklung; Studieninformation für den 5. Kurs (2014-2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.master-schulentwicklung.com>
2. Офіційний сайт Педагогічної вищої школи м. Вайнгартен [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ph-weingarten.de>
3. Офіційний сайт Педагогічної вищої школи м. Санкт-Галлен [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.phsg.ch>
4. Офіційний сайт Педагогічної вищої школи м. Тургау [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.phtg.ch>
5. Офіційний сайт Педагогічної вищої школи м. Шаффгаузен [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.phsh.ch>
6. Офіційний сайт Педагогічної вищої школи м. Форарльберг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ph-vorarlberg.de>

Хуан Цзиншен
Аспирант кафедры педагогики
Южноукраинский национальный педагогический университет
имени К. Д. Ушинского

РОЛЬ СИСТЕМЫ ИМПЕРАТОРСКИХ ЭКЗАМЕНОВ В КИТАЕ

В статье освещается система проведения экзаменов в императорском Китае. Прослеживается конфуцианская система ценностей и ее постепенное усовершенствование. Таким образом, система государственных экзаменов служила мостом между императорским домом и местными элитами, гарантируя равноправие всех регионов империи в столице.

Ключевые слова: система кэцзюй, императорские экзамены, государственный аппарат, чиновник, продвижение по службе.

Keywords: kējū system, the imperial examinations, the state apparatus, the official promotion.

Государственные экзамены кэцзюй в императорском Китае — центральный элемент в системе конфуцианского образования, обеспечивавший местным элитам доступ в государственный бюрократический аппарат.

Система кэцзюй просуществовала (с перебоями) 1300 лет: от создания в 605 (династия Суй) и до 1905 (закат династии Цин, за год до рождения Пуи).

Её существование было неотъемлемой частью существования сильной централизованной империи.

Экзаменационная система родилась из общего принципа “выдвигать мудрых и способных”, словесно оформленного Конфуцием.

Наличие такой системы обеспечивало преемственность в государственном управлении и во многом обусловило долгое процветание централизованной империи.

Цель исследования – изучить и обобщить исторический опыт и педагогические взгляды на уникальную экзаменационную систему государственных экзаменов кэцзюй в императорском Китае.

Действовавшая в Китае с VII в. система экзаменов на получение соответствующей ученой степени, без которой невозможно было занять даже низшую должность в государственном аппарате, распространилась и привилась в тех соседствующих с Китаем странах, где нашло свой второй дом конфуцианство. Отзвук этой системы находят и в государствах, весьма далеко отстоящих от бывшей Срединной империи: до сих пор достаточно спорным остается вопрос о том, в какой мере она повлияла на утверждение формы экзаменов на получение ученых степеней в Европе и на связь этих степеней с “табелью о рангах”

В 134 г. до н.э. в централизованной династии Хань по приказу императора по всем провинциям начали отбирать из числа чиновников высших рангов выдающихся молодых людей для того, чтобы они прошли обучение у ученых-сановников, специально занимавшихся штудированием конфуцианских сочинений. Через год после сдачи экзаменов обучающихся назначали на должности в соответствии с уровнем знаний. Эта практика “выдвижения талантов” зародилась как протест против

господствовавшей традиции продвижения по службе в соответствии с заслугами предков (что давало преимущества родовой аристократии), а затем была забыта почти на четыре столетия в период развала империи. В официальную систему общегосударственные экзамены (кэцзюй) оформились в середине VII в., параллельно с усилением единой централизованной империи, когда обрела силу административно-бюрократическая машина и отбор чиновников по знаниям окончательно отделился от практики рекомендаций по принципу знатности рода. А уже со второй половины X в. доступ ко всем высшим чиновничьим должностям в Китае открывался только через экзаменационную систему. [1]

Еще до создания централизованной империи Хань во II в. до н.э. в Китае уже существовало сословие служилых (ши), состоявшее из грамотных и мыслящих людей. В последующие века эти знатоки грамоты и конфуцианских канонов, сконцентрировавшие в своих руках монополию на образование, превратились в активную общественную силу и заняли позиции не менее высокие, чем каста жрецов в других древних обществах. Среди них выделялись три категории: ученые-философы (сюэши); сановники, занимавшиеся государственной политикой (цэши); специалисты отдельных областей знаний (фанши) – весьма развитых в то время в Китае астрологии и астрономии, математики, медицины и сельского хозяйства.

Во II в. до н.э. в Китае в своеобразном виде была учреждена высшая школа тайсюэ – прообраз университета для воспитания управленческих кадров. Первые подобные учебные заведения представляли собой систему ученичества при сановниках – знатоках конфуцианских канонов с конкретной целью передачи знаний и решения научных проблем. Численность учеников быстро росла – от 50 при основании первого тайсюэ до 30 тыс. в середине I в. н.э. (к 132 г. было построено 240 павильонов с 1850 залами для занятий) [2, с. 34]. А к VII в., периоду формирования системы императорских экзаменов, была создана уже сеть классических учебных заведений высшей ступени.

В целом содержание государственных экзаменов основывалось на тех же канонических конфуцианских текстах. В отдельные периоды истории в экзамены включалось и сочинение поэтических стихов, и написание эссе на современную политическую тематику.

Конкурсный отбор был трехступенчатым и проходил сначала на уровне области или уезда, затем – провинции, а завершающим был дворцовый экзамен. Добившийся низшей ученой степени – сюцай – удостоивался и формального права принадлежности к сословию ученых шэньши, и права сдавать экзамен на следующую ступень. Первую степень с VII по XIII вв. получали все, принимавшие участие в экзаменах, вне зависимости от показанных результатов. При последующих династиях Мин и Цин, т.е. с конца XIV в., она давалась лишь выдержавшим экзамен. Экзамены уездного значения проводились ежегодно, а на более высоких уровнях – раз в три года.

Успех на императорских экзаменах обеспечивал высокий социальный статус и благосостояние.

Догматизм и формализм этой системы все отчетливее проявлялись на протяжении веков и с трудом поддавались совершенствованию (хотя такие попытки предпринимались в разные исторические периоды). Причина этого во многом свя-

зана с важнейшей ролью экзаменационной системы в утверждении конфуцианской идеологии как государственной доктрины. В частности, в программе реформатора XI в. «Совершенствовать порядок государственных экзаменов» звучало требование отказаться от механического зазубривания и постигать смысл трудов конфуцианских классиков [6, с. 132]. Наиболее решительные шаги в направлении модернизации экзаменационной системы предпринимались сразу после Опиумных войн в 60 – 70-е гг. XIX в. Но только в самом конце XIX в. буржуазным реформаторам удалось добиться значительных преобразований – замены вышеупомянутых схоластических сочинений по толкованию древних книг на ответы по поводу злободневных конкретных тем и проблем государственного управления, китайской истории и, что принципиально важно, достижений современных западноевропейских наук [7, с. 103, 202 – 203], прежде всего математики. Тем не менее ничто уже не в силах было реанимировать застывшую за многие века систему.

Не удивителен интерес всех попадавших в Китай в XVII в. путешественников и миссионеров к системе государственных экзаменов, столь не похожей ни по форме (письменные сочинения состязательного характера), ни по целям на практику их стран. Наиболее ранние из подробных описаний этой системы на рубеже XVI–XVII вв. оставили португальцы С. Перчес и А. Семедо (их книга была переведена на английский язык в 1655 г.) и француз Н. Триголь (1616 г.). [8]

Все изложенное выше позволяет сделать несколько предварительных выводов: 1) в Китае родилась одна из самых ранних в мире систем ученой аттестации; 2) степени присуждались по итогам прохождения по ступеням уникальной системы общегосударственных конкурсных письменных экзаменов, проводившихся вне стен учебных заведений; 3) достижение ученой степени предвзяло получение соответствующего чина в административно-управленческом аппарате государства; 4) можно предположить, что знакомство европейцев с китайской экзаменационной системой в XVII–XIX вв. воздействовало на трансформацию роли и формы экзаменов в ряде стран Европы, а в XIX в. сыграло роль в формировании там сходной с китайской системы экзаменов при поступлении на государственную службу; 5) китайская система императорских экзаменов нуждается в пристальном изучении не только российских синологов, но также и педагогов, ибо ее многовековой как негативный, так и положительный опыт может пригодиться при реформировании экзаменационной системы в современных условиях.

Литература:

1. Боровкова Л. С. Экзаменационная система. Обряды и первый император династии Мин // Конфуцианство в Китае: Проблемы теории и практики. М., 1982.
2. Боровская Н. Е. Очерк истории школы и педагогической мысли в Китае. М., 2002.
3. Васильев Л. С. Культы, религии, традиции в Китае. М., 1970.
4. Ichisada Miyazaki. China's Examination Hell: The Civil Service Examination of Imperial China. N.Y.; Tokio, 1977.
5. Воскресенский Д. Н. Человек в системе государственных экзаменов // История и культура Китая. М., 1974.
6. Лапина З. Г. Политическая борьба в средневековом Китае (40 – 70-е годы XI в.). М., 1970.

7. Тихвинский С. Л. Движение за реформы в Китае в конце XIX в. М., 1980.
8. Teng Ssu-yu. Chinese Influence on the Western Examination System // Harvard Journal of Asiatic Studies. Harvard-Yenching, 1943. V. 7.
9. Бичурин Н. Я. Китай в гражданском и нравственном состоянии. М., 2002.
10. Бичурин Н. Я. Статистическое описание Китайской империи. М., 2002.
11. Иванов А. Е. Ученые степени в Российской империи. XVIII-1917. М., 1994.
12. Hayhoe Ruth. China's Universities 1885 – 1995: A Century of Cultural Conflict. Hong Kong, 1999.
13. Zhang Yaqun. The Reform and Abolition of Imperial Examination and the Transformation of Higher Education in Modern China. Wuhan, 2005 (на кит. яз.).
14. Новиков А. М. Готовит ли школа к жизни... // Мир образования. 2003. N 4.
15. Цзяоюй яньцзю. 2002. N 12.
16. Жэньминь цзяоюй. 2000. N 12.

МЕТОДИКА ПОРІВНЯЛЬНОЇ ОЦІНКИ СЕРВІСІВ ЗВОРотноГО ЗВ'ЯЗКУ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ У ВНЗ

Ключові слова: контур зворотного зв'язку, практична кваліметрія, оцінка якості

Keywords: feedback, practical qualimetry, estimation of quality

Досить вагомим аспектом у процесі побудови будь-якого контуру зворотного зв'язку, в тому числі і на базі вищого навчального закладу, є вибір ефективного, надійного та якісного інформаційного сервісу, який забезпечує виконання всіх вимог. На сьогоднішній день існує багато подібних за своєю кінцевою функцією інформаційних сервісів. Тому постає проблема оцінки якості їх діяльності та подальшого вибору максимально оптимального варіанту.

Покладемо в основу нашого досліджу критерії, які були розглянуті нами у якості базових: цільова спрямованість, доступність ресурсу, варіативність оцінки результатів [2, с. 11].

Всі подібні інформаційні сервіси можна розділити на дві групи: комерційні та навчальні. Комерційні розроблені для вільного продажу в мережі Інтернет, вони пропонують: простоту у використанні, захист даних, постійну підтримку користувачеві, розробку власного інтерфейсу, анкет і т.п.

Наведемо методику порівняння існуючих інформаційних сервісів з точки зору зручності використання з метою вибору адаптованого до потреб ВНЗ. Подібна оцінка не є експертною, враховуючи, що експертами виступили 3 студента спеціальності Інформатика факультету фізики, математики та інформатики Херсонського державного університету з різних курсів (2, 3 та 4 курс). Результати даного експерименту можна вважати достовірними, тому що основною цільовою аудиторією користувачів є саме студентський колектив та викладачі. Для порівняльного аналізу оберемо KSUFeedback (<http://feedback.ksu.ks.ua>), Електронне анкетування (<http://www.mspu.edu.ru>), Surveymonkey (<https://ru.surveymonkey.com/>), Indigo (<http://indigotech.ru/>), програмний комплекс «Атестація викладачів» (<http://fcoit.ru>).

Якісне оцінювання декількох сервісів зворотного зв'язку можливо провести користуючись кваліметричним дослідженням [1, с. 14-19]. Вважаючи основним аспектом людський фактор, оберемо метод попарного порівнювання. Порядок дій при цьому наступний: об'єкти експертизи розташовуються в порядку їх переваги; отримані результати вимірювань нормують. Отримані, таким чином, вагові коефіцієнти приймають значення від 0 до 1, а їх сума стає рівною 1. Значення вагових коефіцієнтів у такому випадку розраховуються за формулою:

$$g_j = \frac{\sum_{i=1}^n G_{ij}}{\sum_{j=1}^m \sum_{i=1}^n G_{ij}} \quad (1)$$

де G_{ij} – бал (ранг) j -го показника, проставлений i -им експертом;
 n – кількість експертів; m – кількість показників.

Нехай через K_{ji} число випадків переваг j -го об'єкта одним експертом, тоді результати G_j в першому наближенні будуть визначатися формулою:

$$G_j(1) = \sum_{i=1}^m K_{ji} \quad (2)$$

Результати вимірів в наступних наближеннях будуть дорівнювати:
 $G_j(w) = G_1(w-1) \cdot K_{j1} + G_2(w-1) \cdot K_{j2} + \dots + G_m(w-1) \cdot K_{jm}$, де $G_j(w-1)$
 Значення вагових коефіцієнтів в наближеннях, визначатиметься як

$$g_j(w) = \frac{G_j(w)}{\sum_{j=1}^m G_j(w)} \quad (3)$$

Дослідження проводилося до третього наближення. Діаграма виразно демонструє ранжирування досліджених об'єктів. Отримані кількісні показники якості кожного продукту свідчать про не відповідність сервісів еталонному варіанту, який прийнято за одиницю.

Діаграма 1 Значення вагових коефіцієнтів п'яти сервісів зворотного зв'язку

Дослід дозволяє виявити слабкі та сильні сторони. Що дозволяє удосконалити сервіси, які на сьогоднішній день займають нижчі позиції.

Наведемо переваги KSUFeedback: собівартість продукту, розширення можливостей пропонується всім користувачам безкоштовно, навчальна спрямованість, можливість обирати мову, контрольована цільова група, розподіл рівнів доступу організаторами голосування, цільовий аспект.

Подальша робота розкриває можливості для удосконалення критеріїв для оцінки якості подібних продуктів. Вдосконалення технічних характеристик існуючого сервісу KSUFeedback, згідно отриманих результатів дослідження.

Література

1. Азгальдов Г. Г., Азгальдова Л. А. Количественная оценка качества (Квалиметрия). Библиография. — М.: Изд. стандартов, 1971. — 176с.
2. Алфьорова Л.М. Стратегічна інформаційна система побудови зворотного зв'язку у вищому навчальному закладі – ІТ в освіті. – Херсон. – № 15. – 2013. – С. 234-241

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПРОБЛЕМНОГО МЕТОДУ ПРИ НАВЧАННІ ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ

Успішне вирішення проблем, що стоять перед Україною на шляху її інтеграції у світову економіку, неможливе без спеціалістів із високим рівнем кваліфікації. Особлива роль у цьому процесі належить вищим навчальним закладам, що сьогодні потребують забезпечити продуктивну, творчу роботу студентів.

На сучасному етапі розвитку освіти важливе місце в методиці навчання дисциплін педагогічного циклу займає проблемний метод. Проблемний метод є продуктивним, він значно більше, ніж пояснювально-ілюстративний, сприяє розвитку самостійного, критичного мислення студентів, а здобути у такий спосіб знання є ґрунтовнішими й міцнішими. На це вказують відомі психологи і педагоги, а саме: К. Баханов, Л. Вовк, М. Скаткін, І. Лернер, В. Оконь, Н. Менчинська, М. Данилов, М. Махмутов, А. Матюшкін, А. Хуторський, П. Шляхтун та ін.

Ми вважаємо доцільним під час навчання навчальної дисципліни «Історія педагогіки» активно використовувати проблемний метод, суть якого полягає в тому, що знання студентам повідомляють не в готовому вигляді, а як результат творчого пошуку. Викладач ставить перед студентами проблему і разом із ними її розв'язує. Можна виокремити кілька прийомів створення проблемної ситуації на навчальних заняттях із історії педагогіки, а саме:

Порівняння певного теоретичного положення виховання і освіти з його практичною реалізацією. Наприклад, утілення в життя привабливої ідеї індивідуальної свободи призводило до соціального розшарування суспільства і міжкласових зіткнень, а ідеї соціальної рівності – до тоталітаризму й жорстоких масових репресій держави стосовно власного народу. Все це відображалось на системі навчання і виховання у будь-якій країні.

Зіставлення різних концепцій як способів наукового пояснення певного явища чи процесу. В історії педагогіки, наприклад, є різні концепції походження виховання і освіти у суспільстві.

Зіставлення різних трактувань проблеми у процесі її формування і розвитку. Так, в історії педагогіки з різних точок зору можна розглядати самостійність дитини, а саме: з позиції вільного виховання, з позиції авторитарного виховання та ін.

Аналіз суперечностей суспільного розвитку, актуальних проблем виховання і освіти конкретного суспільства та світової спільноти загалом. Можна розглядати та порівнювати виховання у Спарті та в Афінах, у Радянському суспільстві та у Європейському суспільстві та ін. [1; 3].

Викладачі, що взяли даний метод на озброєння, мають засвоїти технологію розробки проблемних питань і завдань і самостійно розробляти їх. Методика процесу така:

1. Береться важливе історичне положення (факт, подія, ідея), відповідне програмі курсу і виноситься на обговорення студентів.

2. Здійснюється пошук альтернативного йому положення (факту, події, ідеї), що містить протиріччя (навчальний, позірна, реальне) у зіставленні з першим.

3. На основі обох положень формулюється проблемна задача або питання.

Наприклад, при вивченні теми «Становлення виховання та освіти в Україні з найдавніших часів до XV ст. н. е.» студенти ознайомлюються з історією виникнення Київської Русі як державою. Викладач має зазначити, що перші літописні київські князі разом із вирішенням важливих політичних і військових проблем державоутворення опікувалися розвитком освіти і виховання, що літописи розповідають не тільки про військову силу, а й мудрість, освіченість, вченість українських князів, їх ратників та простолюднів. Так, в історії відомий факт, що батько Володимира Мономаха знав п'ять іноземних мов. Як звали батька Володимира Мономаха і які це могли бути мови? Як ці знання вплинули на розвиток освіти в Київській Русі?

Проблемний метод викладання наближує навчання до наукового дослідження. Самостійний пошук знань, дослідницька активність студентів, на якій ґрунтується проблемний метод, забезпечують не тільки набуття ними глибоких і міцних знань, а й оволодіння способами їх отримання і практичного застосування [2].

Отже, проблемний метод ефективний при навчанні дисциплін педагогічного циклу. Розв'язуючи навчальну проблему, студент відкриває істину для себе, за допомогою наукових засобів обґрунтовує її. Здобуті таким чином (а не просто повідомлені викладачем) знання швидше стають особистими переконаннями студентів, складовою їхнього світогляду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Проблеми актуалізації курсу історії педагогіки: конспект лекцій для студентів педагогічних інститутів / За ред. Л. П. Вовк. – К. : КДПІ, 1992. – 48 с.
2. Махмутов М. И. Проблемное обучение: основные вопросы теории / Мирза Исмаилович Махмутов. – М.: Педагогика, 1975. – 211 с.
3. Шляхтун П. П. Методика викладання соціально-гуманітарних дисциплін : навч. посіб. / Петро Панасович Шляхтун. – К.: ВЦ «Академія», 2011. – С. 32–41.
4. Ключові слова: проблемний метод, проблемна ситуація, проблемна задача, історія педагогіки.

THE CULTURE OF A PERSONAL SELF-DETERMINATION OF STUDENTS: RESULTS OF THE FORMATIVE STAGE OF THE EXPERIMENT

The article deals with the results of the control assessment aimed at the determination of the level of formation of culture of personal self-determination of students. The content, methodology and results have been revealed. Quantitative and qualitative characteristics of students who belonged to a different level of development of culture of personal self-determination have been given. The dynamics of the levels has been observed from the beginning of the formative phase of the study until its completion, which has witnessed the emergence of persistent positive changes in all parameters of the investigated formation of a high-level personnel education.

Keywords: culture of personal self-determination, students, parameters, levels, methods, control assessment.

The formation and development of students in cultural aspects is an important pedagogical problem because the level and quality of culture influence the ability to make moral choices, determine the place in the space of general culture, implement personal and professional plans, focus on their own development as the subject of their life, which is in close and constructive dialogue with representatives of diverse cultural priorities for society. In other words, it is about education of an individual, able to navigate in modern complex social and cultural space, choose the own system of cultural values as regulators of behavior and activities, implement their “self-concept”, and have a high level of culture and personal self-determination.

M.Bakhtin, Y.Isayev, V.Krayevskiy, O.Osiyanova, P.Fillipson paid their attention to the importance of the culture of a personal self-determination.

The aspects of education of students in a cultural sphere research Y. Balashova, M. Dvoryashyna, Y Ivanova, Y. Kornyt'ska, I. Nikitina, M. Pyvovarov, T. Potapchuk, I. Sulima, T. Fomina. As the researchers claim various opportunities for the implementation of the educational process are provided by an environment of higher education, which “symbolizes the identity and thereby makes it possible to implement certain ideals through education in a big practice, receive a particular personality type. This individuality, originality, uniqueness of a person does not suffer because the field of detection remains extremely individual...” [4, 38].

Ignoring the issues related to the culture of personal self-determination of students causes the appearance of differences between value priorities and their availability, causing the absence of the inner well-being, peace of mind, leads to mental disorders [1]. We cannot ignore that the insufficient knowledge of a structured normative model of cultural behavior, complicating the process of personal self-determination of students, and the failure to act on the basis of their own understanding of the objective laws of social development during the “ideological” chaos increases the formation of perception of students as “victims” social losers. [3]

These provisions became fully confirmed in the process of the stage of the experiment, which resulted in a significant number of students to be assigned to medium and low

levels of formation of culture of personal self-determination by us. This was a prerequisite for introducing a formation stage of the experiment aimed at overcoming the deficiencies. After its completion, a control assessment was conducted which was devoted to revealing the effectiveness of the work.

The purpose of the article is to reveal the contents, methodology and results of the control assessment aimed at the determination of the levels of culture of personal self-determination of students, setting the dynamics of the changes since the early formation stage of the research and experimental work to its completion.

The control assessment was held out using a set of different techniques that made it possible to measure the formation of the culture of personal self-determination of students using the following parameters: knowledge about themselves, their qualities and how to improve them, the idea of cultural values and the importance of compliance with determination of a personal position, making decisions; the desire to know themselves, a positive attitude towards themselves and other people, cultural values, focus on active personal position; the ability to observe cultural values in their behavior and relationships with others, the ability for reflection, the ability to make choices in problem situations, to be active to achieve the set goal.

To identify the knowledge of students about themselves, their qualities, the test "Who am I?" was used. The results helped to distribute students into three types: emotionally polar, balanced, and doubtful. The students attributed to the emotional-polar type assessed their qualities by clearly defined positions – the acceptance of them or a negative attitude towards them. It was an indicator of perfectionism peculiar to them in their self-evaluation, due to their lack of knowledge about themselves and variability of an emotional state. The results of a reporting stage of the experiment showed that 35.1% of students belonged to this type. As a result of a control assessment the number of respondents who belonged to the emotionally polar type has considerably declined and now has amounted to 22.2% of students.

The balanced type (focus on evaluating the phenomena of two opposite positions, understanding their properties, high stress oppression, the desire for rapid and adequate resolution of conflicting situations) amounted to 32.1% of students, which is 12.9% higher than the previous diagnostic data.

The "doubtful" type was found in 45.7% of students indicating their ability to overcome internal situation of uncertainty, the willingness to change. This significantly reduced the number of students who were characterized by crisis feelings, lack of knowledge of themselves. If the results of the reporting stage of the experiment showed 22.4% of students belonging to this group, now it has covered 11.4% of respondents.

A balanced type has primarily been considered to be positive as to the formation of culture of personal self-determination. Although the "doubtful" type has been considered to some extent as favorable for solving these negative signs.

The usage of the test "Readiness for self-development" and the following results made it possible to distribute students in two categories: "I want to get to know myself" and "I can self-improve." The analysis and generalization of the results showed an increase in the number of students who believed in the possibility of self-change, striving for self-improvement (the parameter "I want to get to know myself" and "I can change"). According to the initial data, this feature was typical to 19.8% of students. According to the results of

the control assessment, this number increased to 43.8% of students. There were also positive changes in other parameters. Thus, the quantitative characteristics of the parameter "availability of opportunities for self-development combined with a lack of desire to know myself" decreased from 22.6% to 14.8% of students; the parameter "unwillingness to work hard" – from 30.4% to 24.8% of students; the parameter "reluctance to know myself, combined with a lack of self-improvement skills" – from 27.2% to 16.6% of students.

So, we can say that there have been significant positive changes under the parameter "the desire of self-knowledge and self-improvement" in terms of formation of the culture of personal self-determination.

This conclusion was confirmed in the further diagnostics. Thus, the attitude of students to themselves was performed using a questionnaire test of self-attitude (V. Stolin, S. Panteleyev), which, according to a hierarchical model structure of self-attitude, showed three levels (according to a degree of generalization): global self-attitude (internal undifferentiated feeling "for" or "against" myself); self-attitude differentiated by self-esteem (emotional and meaningful combination of faith in my own strength, ability, independence in the assessment of my capabilities, the ability to control my life and be consistent, understand myself); autosympathy (friendliness or hostility to myself); self-interest (a measure of the proximity to myself – an interest in my own thoughts and feelings, a willingness to have dialogue with me, confidence in me being interesting for others); the expected attitude to me on the part of others (a positive or negative expectation attitude on the part of others); the level of definite actions (readiness to them) in respect of my Self.

The analysis of the results made it possible to establish that the abovementioned features have been brightly shown by 41.3% of students. This dominance of positive qualities is typical for 36.3% of the students, negative ones by 5.0% of students. The general characteristics of the qualities researched were shown by 47.4% of students, in a positive meaning by 37.8% of the students, in a negative one by 9.6% of students. The absence of characteristics defined in the test was shown by 11.3% of students. For comparison, let us consider the results obtained by this method during the reposting stage of the experiment. The strong features were shown by 40.1% of students (positive – 19.6% of students, negative – 20.5%). Prompt features were shown by 43.7% of students, (positive features by 24.3 % of students, negative ones by 19.4 % of students). The absence of features was shown by 16.2 % of students.

The given data show that after the end of the reporting stage of the experiment, the self-attitude of students showed positive changes. The number of respondents who were characterized by the attitude towards themselves (feeling "for" themselves), emotional and semantic combination of faith in their own strength and abilities, knowledge of their capabilities, the ability to control their lives, being consistent, understand themselves, being friendly to themselves, being interested in their thoughts and feelings, willing to communicate with themselves, being confident in their being interesting for others, with the expectation of a positive attitude on the part of others, willing to commit specific actions for improvement.

Introduction of the technique of "The assessment of the need for self-fulfillment" showed that the willingness of expression of an active position, focus on the need for self-fulfillment is typical for 38.4% of students which was nearly twice as high as initial data. The

lack of aforementioned aspirations and orientations was shown by 42.1% of students; the complete lack thereof by 19.5% of students. Of course, the most favorable position regarding the formation of culture of personal self-determination was shown by the students who belonged to the first of the groups researched, which due to our work was enriched with the respondents who according to the results of the reporting stage of the experiment belonged to those who showed the lack of respective aspirations and orientations. In turn, this group was joined by an appreciable number of students (17.5%), who prior to the forming stage of the experimental work were characterized by a complete lack of activity in expressing needs of improvement and self-development..

Self-esteem plays an important role in shaping the culture of personal self-determination. As its high level (no "inferiority complex" adequate response to comments from others, the prevalence of confidence in the legality of their actions) at the beginning of the experimental work was shown only by 19.4% of the students, this issue in the formative stage of the experiment was given a special attention. The results of a control assessment proved the importance of our work, through which a high level of self-esteem has been now shown by 36.7% of students (method of A. Mekhrabian). The mid-level (students sometimes felt "inferiority complex," were characterized by a certain conformity, efforts to adjust to the opinions of others) was shown by 45.6% of respondents (the initial data – 44.7% of students), and the low level (constant vulnerability response to criticisms of other full conformity with certain self-humiliation positions) – 17.7% of students (initial data – 35.9% of students).

To diagnose students' ability to observe cultural values in their behavior and relationships with other people, we used the technique "Diagnostics of acceptance of others" (V. Feyya), whereby during communication and interaction people can show two types of response: reactive (absence of the ability to control themselves) and proactive (the ability to pause between stimulus and response for thinking about choosing the best of the type, the adoption and acceptance of themselves and others). The results helped to distribute students into four groups. The first group included respondents who were characterized by a high level of proactive response. In quantitative terms, they accounted for 22.2% of students. The second group – with an average level and a tendency to a high level- accounted for 12.6% of students (a combination of reactive and proactive response with the advantage of the latter). 43.4% of students were in the third group – the middle level with a tendency to the low level (a combination of reactive and proactive responses with the first dominating); 21.9% of students belonged to the fourth group that showed the low level (complete domination of a reactive response).

Thus, the most favorable position in terms of formation of culture of personal self-determination was for students who belonged to the high and middle level with a tendency to the high level. In general, this number was equal to 34.7% of respondents.

The ability of students to reflection as an important indicator of formation of culture of personal self-determination was tested by the method of "Diagnosis of reflexivity." It took into account that reflexivity as a mental property is one of the main aspects of integrative psychic reality that correlates with reflection in general. Therefore, diagnostics of reflexivity took into account the differentiation of its manifestation on parameters such as focus, whereby distinguishing two types of the reflection – "intra- and interpsychic" reflection. The first one relates to the ability for reflexivity as self-perception and the analysis, the second one – the ability to understand the others, combined with the mechanisms of identification

and empathy. The total quality of reflexivity contains both types, and the level of its development is derived from both of them [2, 45-46].

The obtained results from the use of this technique are a prerequisite for distribution of respondents in three main categories: the high level of reflexivity (36.5% of students); the average level of reflexivity (46.1% of students); the low level of reflexivity (17.4% of students).

As these data confirm, this sphere of the control assessment confirmed the increase in the number of students who had the high level of formation of culture of personal self-determination in terms of "the capacity for reflection."

The summary of results during the control assessment made it possible to distribute students in three levels according to the formation of culture of personal self-determination (high, medium, low) and trace the dynamics of changes that have occurred as a result of our ongoing research and experimental work.

35.7% students belonged to the high level who had a thorough knowledge of themselves, their properties and how to improve them, a clear understanding of the cultural values and the importance of their compliance while determining a personal position and making a choice; were characterized by a constant desire to know themselves, with a steady positive attitude towards themselves and others, cultural values, focus on active personal position; the ability to observe cultural values in their behavior and relationships with others, the ability to reflection, the ability to make choices in problem situations, to be active to achieve their goals.

The middle level was shown by 45.6% of students with the unstructured knowledge about themselves, their properties and ways of improvement, basic understanding of the cultural values and the importance of compliance in determining personal position and making a choice; who wanted to know themselves, but a positive attitude towards themselves and others, their cultural values was situational; they were not always guided by an active personal position; they were able to observe cultural values in their behavior and relationships with other people, but the capacity for reflection, the ability to make choices in problem situations and be proactive to achieve the goal had pragmatic character.

18.7% of students showed the low level whose main features were: fragmented knowledge about themselves, their properties and how to improve them, an unstructured understanding of the cultural values and the importance of compliance while determining personal position and making a choice; lack of desire to know themselves, negative attitudes to themselves and others, cultural values, lack of focus on active personal position; violation of cultural values in their own behaviour and relations with others, inability to carry out reflection, to make choices in problem situations, passivity in achieving their goals or its lack.

Determination of the dynamics of formation of culture of personal self-determination showed that it was a high level: $35.7 - 19.3 = 16.4 +$; for the middle level: $45.6 - 47.6 = -2.0$; for the low level: $18.7 - 33.1 = -14.4$.

Thus, we can conclude that our experimental work helped raise the culture of personal self-determination of students. The evidence of this is the high level of positive dynamics on all indicators from an early formative stage of the experiment to its conclusion.

The prospect of further research is seen in the development of guidelines for curators of academic groups to conduct work on creating a culture of personal self-determination of students during extracurricular activities.

References

1. Zhuk T. V. Youth life values of the XXI century // Open class. – 2014. – April, 18.
2. Karpov A. V. Reflexivity as a psychic quality and methodology of its diagnostics // Psychological journal. 2003. –, V. 24, № 5. P. 45–57.
3. Nikitina I. V. Subjective self-determination of a young person in the full-age period: [monography] / I. V. Nikitina. – K., 2007. – 227 p.
4. Sulima I. I. Environmental approach as a methodology of a scientific and pedagogical research // Almaty. Higher school bulletin. 2010. –, № 7. P. 36–39.

Юрків О.І.

кандидат медичних наук
асистент кафедри догляду за хворими
та вищої медсестринської освіти
Буковинського державного медичного університету
(м.Чернівці, Україна)

Каратєєва С.Ю.

кандидат медичних наук,
асистент кафедри догляду за хворими
та вищої медсестринської освіти
Буковинського державного медичного університету
(м.Чернівці, Україна)

**МЕТОДИ ПОКРАЩАННЯ ВИКЛАДАННЯ
ПЕДІАТРИЧНИХ ДИСЦИПЛІН У СТУДЕНТІВ
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ «СЕСТРИНСЬКА СПРАВА»
(ОКР- МОЛОДШИЙ СПЕЦІАЛІСТ)**

***Резюме.** На принципах кредитно-модульної системи організації навчального процесу розроблені нові навчальні програми для викладання дисциплін «медсестринство в педіатрії». У статті наведені приклади щодо покращання проведення практичних занять зі студентами, які навчаються за спеціальністю «Сестринська справа» (ОКР- молодший спеціаліст).*

Саме застосування на практичних заняттях інтерактивну модель навчання ефективно покращує засвоєння тематичного матеріалу. Основною метою є стимулювання активного потенціалу студентів, шляхом залучення їх до діалогу, відкритої бесіди, обговорення педіатричної проблеми, доведення, аргументування власного погляду, аналізу своїх дій при вирішенні ситуаційних клінічних задач при роботі у відділенні та біля ліжка хворого. В процесі інтерактивного навчання студенти вчать критично мислити, приймати продумані рішення, спілкуватися між собою.

Ключові слова: педіатричні дисципліни, викладання, студенти.

Вступ. На даний час головним завданням вищої освіти є збереження та забезпечення необхідної якості професійної підготовки фахівців і пошук механізмів її підвищення [1,5].

Сучасний розвиток медичної освіти, етапи його реформування, питання, пов'язані з підвищенням якості освіти випускників медичних закладів, вимагають нових підходів до організації навчального процесу. Прогрес науки зумовили пошук і впровадження нових технологій у систему навчання [2].

Реформування вищої школи і сучасні вимоги до підготовки майбутніх фахівців призвели до змін у викладанні дисциплін «медсестринство в педіатрії». [3,4]. Особливо ці факти мають значення у викладанні студентам, які навчаються за спеціальністю «Сестринська справа» (ОКР- молодший спеціаліст).

Основна частина. Метод створення ситуації новизни навчального матеріалу передбачає окреслення нових знань у процесі викладання, створення морального задоволення від роботи біля ліжка хворого.

Метод опори на життєвий досвід студентів полягає у використанні викладачем життєвого досвіду, баченого у лікарні, спостереженого в житті, викликає інтерес, бажання допомогти.

Метод створення відчуття успіху в навчанні – робота у відділенні, догляд за хворими пацієнтами педіатричного відділення, допомога у виконанні маніпуляцій зміцнює впевненість у власних силах, пробуджує інтерес та бажання вчитись.

Цілком очевидно, що підручники та навчальні посібники для студентів, навіть найсучасніші, не можуть сформувати у майбутніх спеціалістів практичних навичок із педіатрії. Роль викладача в цьому процесі посідає головне місце. Створення оптимального середовища, при якому студенти мають можливість здійснювати догляд та налагодження контакту з дітьми, бути присутнім при різних втручаннях у реанімаційному відділенні, маніпуляціях у профільних відділеннях, сповиванні, приготуванні сумішей та вигодовуванні грудних дітей – є основним завданням педагога.

Впровадження інноваційних технологій робить заняття більш доступним і цікавим, активізує навчально-пізнавальну діяльність. Однією з актуальних і ефективних інновацій є впровадження комп'ютерних технологій, дистанційна форма навчання, яка значно розширює діапазон підготовки студента, вносить новизну, дозволяє за допомогою фото та відео створити інформаційне середовище, виступає вагомим чинником активізації навчально-пізнавальних знань з педіатричних дисциплін.

Результати навчання значно покращуються, коли є можливість використання в навчальному процесі технології дистанційної візуалізації шляхом відеотрансляції з маніпуляційної.

Створення лекційних презентацій по темах, згідно розробленої навчальної програми дозволяє акцентувати увагу студентів на основних моментах теми, спостерігати міжпредметні зв'язки.

Викладач мотивує навчальну діяльність студентів, спонукає їх до навчання, організовує навчальний процес таким чином, щоб він мав максимальний ефект. І ця організація повинна проходити на рівні дій та можливостей кожного окремого студента.

Має місце удосконалення тематичних навчальних кімнат, оснащення їх сучасним обладнанням, більш повноцінно забезпечити заняття тематичними хворими, ефективно використати матеріально-технічну базу кафедри, особливо в клініці.

За такої системи організації навчального процесу у викладача є реальна можливість детально провести обговорення зі студентами найважливіших питань теми, що проходить у формі вільної дискусії, в яку активно включаються всі присутні на занятті студенти.

При відповідній мотивації і досконалому матеріально-технічному забезпеченні навіть недостатньо підготовлений, на початок заняття, студент після його завершення володіє необхідним обсягом базової інформації з даної теми.

Викладач повинен керуватися насамперед тим, що окрім надати студентові певний обсяг практичних навичок, навчити студента творчо підходити до вивчення та засвоєння матеріалу, до вміння відокремлювати головне від другорядного, вміло користуватися набутими знаннями.

Отже, щоб зацікавити студентів потрібно змінювати технології викладання та розвивати у них клінічне мислення. Активізація навчально-пізнавальної діяльності буде досягнута лише при впровадженні інноваційних технологій при яких заняття стануть більш доступними, цікавими і повними.

Висновки.

1. Особливості підготовки студентів, які навчаються за спеціальністю «Сестринська справа» (ОКР- молодший спеціаліст) на сучасному етапі вимагають суттєвого покращання підготовки до вивчення педіатричних дисциплін у вищому навчальному закладі.

2. Впровадження нових інноваційних технологій організації роботи та навчального процесу забезпечує належну підготовку фахівців, яка відповідає медичним стандартам.

3. Створення оптимального середовища, при якому студенти мають можливість здійснювати догляд та налагодження контакту з дітьми, бути присутнім при різних втручаннях у реанімаційному відділенні, маніпуляціях у профільних відділеннях, сповиванні, приготуванні сумішей та вигодовуванні грудних дітей – є основним завданням педагога.

Література:

1. Будапештсько-Віденська декларація про створення Європейського простору вищої освіти – 12 березня 2010 р.
2. Ковальчук Л.Я. Впровадження новітніх методик і систем навчального процесу в Тернопільському державному медичному університеті імені І. Я. Горбачевського /Л. Я. Ковальчук// Мед. освіта. – 2009. – №2. – С. 10–14.
3. Ковальчук Л.Я. Новітні шляхи вдосконалення підготовки фахівців у Тернопільському державному медичному університеті імені І.Я. Горбачевського /Л. Я. Ковальчук// Мед. освіта. – 2010. – №2. – С. 27–30.
4. Сухарніков М. Ю. Концептуальні підстави розробки і впровадження національної рамки (академічних) кваліфікацій України /М. Ю. Сухарніков. – К.: Вища школа, 2012.– №3.– С.17.
5. Про затвердження Положення про національну систему рейтингового оцінювання діяльності вищих навчальних закладів: наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1475 від 20.12.2011р.
6. Берега Д.М. Інноваційні методи навчання на заняттях з педіатрії /Д.М. Берега// Інноваційні технології, як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів: матеріали навчально-методичної конференції.- Вашківці, 2010.- С.6-7.

МЕТОДИ УЛУЧШЕННЯ ПРЕПОДАВАННЯ ПЕДИАТРИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН СТУДЕНТАМ ПО СПЕЦИАЛЬНОСТИ «СЕСТРИНСКОЕ ДЕЛО» (ОКУ – МЛАДШИЙ СПЕЦИАЛИСТ).

Аннотація. На принципах кредитно-модульної системи організації учебного процесса разработаны новые учебные программы для преподавания дисциплин

«медсестринство в педиатрии». В статье приведены примеры по улучшению проведения практических занятий со студентами, обучающимися по специальности «Сестринское дело» (ОКУ- младший специалист). Именно применение на практических занятиях интерактивной модели обучения эффективно улучшает усвоение тематического материала. Основной целью является стимулирование активного потенциала студентов, путем привлечения их к диалогу, открытой беседе, обсуждения педиатрической проблемы, аргументация собственного мнения, анализа своих действий при решении ситуационных клинических задач при работе в отделении и у постели больного. В процессе интерактивного обучения студенты учатся критически мыслить, принимать продуманные решения, общаться между собой.

Ключевые слова: педиатрические дисциплины, преподавание, студенты.

**METHODS IMPROVE TEACHING PEDAGOGICAL DISCIPLINES STUDENTS
ON A SPECIALTY “NURSING”
(EDUCATIONAL QUALIFICATION LEVEL – JUNIOR SPECIALIST).**

Summary. On the principles of credit-modular system of educational process, developed new curricula for teaching “nursing in pediatrics.” This article provides examples for improving the practical training to students enrolled in the specialty “Nursing” (junior specialist). It is the use in practical classes online learning model effectively improves the absorption of the thematic material. The main purpose is to promote active potential students by engaging them in dialogue and open conversation, discussion, pediatric problems, argumentation of opinion, analysis of their actions in dealing with situational clinical tasks when working in the profile department and at the bedside. During interactive learning, students learn to think critically, make informed decisions, communicate with each other.

Keywords: pediatric disciplines, teaching students.

Саєнко А.А.

Студентка

Сидорук Г.І.

к.філол. н., доц.

Національний університет біоресурсів
і природокористування України

ВІДТВОРЕННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ АНГЛОМОВНИХ ХУДОЖНИХ ТВОРІВ

Загальновідомо, що образні фразеологізми можуть мати етнокультурний компонент. Це свідчить про те, що фразеологічні одиниці є не лише елементами знакової системи мови, але також і носіями культури. Особливе місце посідає фразеологія у перекладі, який можна назвати міжмовною та міжкультурною комунікацією. Універсальних перекладацьких “рецептів” не існує, однак загалом перекладати образну фразеологію складніше, ніж необразну. Це викликано тим, що необхідно вирішити, передавати чи не передавати метафоричність, зберігати чи не зберігати стилістичні та конотативні особливості одиниці, яка перекладається. Іноді необхідно прийняти рішення, чим жертвувати: образом чи змістом. Зазвичай, образна фразеологія – це стерті метафори, тропи, що втратили свою конкретність.

Проаналізуємо деякі образні фразеологізми з твору А. Крісті “The Moving Finger” і його перекладів українською мовою – “Перст провидіння” [5] та “На кого вкаже палець” [6].

Акцент зроблено на особливостях відтворення етнокультурного колориту, який у фразеологізмах може базуватися на: а) посиланнях на певні тексти; б) відображенні донаукових концептів світобудови; в) використанні культурних символів; г) залученні елементів матеріальної культури; д) елементах культурно-зумовленої соціальної взаємодії (класифікація Д.О. Добровольського) [4; с. 208].

Отже, важливу частину культурного базису фразеології складають текстово-залежні елементи. До цієї групи належать фразеологізми, походження яких можна простежити у конкретних текстах.

Так, у згаданому романі Агати Крісті використовується фразеологізм *pound of flesh*. За фразеологічним словником під редакцією О.В. Куніна вислів *pound of flesh* тлумачиться як законна, але жорстока вимога. Одиниця неодноразово використовується в художній літературі, отже, це саме фразеологізм, а не просто алюзія на п'єсу В. Шекспіра “Венеціанський купець”, у якій лихвар Шейлок вимагає від купця Антоніо фунт його плоті як сплату боргу. Активне вживання фразеологізму розпочинається в кінці XVIII ст. і триває донині, а отже, він добре знайомий англомовній аудиторії.

Кожна національна мова у свій неповторний спосіб інтерпретує різні явища, традиції, звичаї, обряди, спосіб життя, кодує досвід колективно-історичної групи. Вирішальний вплив на розвиток та специфіку національної мови має культура певної етнічної спільноти. Кожна з таких культур відносно автономна, хоча зазнає впливу і сама впливає на сусідні. Етнокультура виступає найважливішим показником національної свідомості, створює специфічне „етнічне поле”, яке формує національну ментальність

С. Влахов слушно зауважує, що “авторство” фразеологізму не впливає на вибір прийомів його перекладу, однак дещо більшу увагу слід приділяти збереженню форми та конотативного значення тих одиниць, походження яких можна простежити до конкретного літературного джерела. Необхідно зберігати натяки та алюзії, пов’язані з цим джерелом [2; с.201-202]. Це не єдиний приклад використання шекспірівських фразеологізмів та алюзій на його п’єси у творах А. Крісті. У деяких випадках письменниця створює авторські варіації фразеологізмів за шекспірівськими моделями:

“He must have out-Houdinied Houdini” (“Why Didn’t They Ask Evans?”) від out-Herod Herod (“Hamlet”) [1; с. 13]. Назва її роману “Taken at the Flood” або “There is a Tide...” відсилає нас до монологу Брута з трагедії “Юлій Цезар”:

“There is a tide in the affairs of men, which taken at the flood leads on to fortune...”.

До речі, С. Влахов пише, що національний колорит перетворює фразеологічну одиницю у своєрідну реалію, яку слід передавати шляхом калькування. Однак він слушно зауважує, що такий підхід спрацьовує далеко не в усіх випадках. Наприклад, якщо перекласти *“to carry coals to Newcastle”* як *“возити вугілля у Ньюкасл”*, то далеко не кожен читач одразу зрозуміє зміст такої кальки, бо не всі знають, що Ньюкасл славиться вугледобуванням. Так само калька на зразок *“ці вже точно отримують свій фунт плоти”*, швидше за все, не буде розпізнана українським читачем як алюзія на Шекспіра.

Багато фразеологічних одиниць отримують своє забарвлення завдяки використанню елементів місцевої матеріальної культури, “вплетеної” у повсякденне життя теперішнього або минулого. Так і в цьому прикладі такий елемент – *twopence* – дрібна монета в два пенси. Обидва автори українських перекладів пішли шляхом нефразеологічного перекладу з інтенсифікацією за допомогою використання стилістично зниженої лексики або підсилювального суфікса:

Партридж обурено пирхнула. Просто пирхнула і край. Але мені було на те начхати [5; с. 58].

Партридж пирхнула. Лише пирхнула, більш нічого. Але мені було байдужісінько до пирханья Партридж [6; с. 129].

Як і в попередньому прикладі, втрачається фразеологічність та етнокультурний колорит, побудований у цьому випадку на предметі матеріальної культури (монета в два пенси).

Підсумовуючи, можна сказати, що фразеологія в оригіналі та перекладі дійсно дозволяє зрозуміти особливості мислення певної спільноти. Про це свідчить і теорія лінгвальної відносності Сепіра та Уорфа, згідно з якою світ сприймається через мову, що й визначає світогляд. Компоненти, закодовані в семантичній структурі фразеологізмів, можуть вважатися відображенням національної ментальності та культури. Саме тому переклад етнокультурних образних фразеологізмів є досить складним завданням, що пов’язано з дилемою вибору між стратегіями очуження та одомашнення або між передачею змісту чи образу того чи іншого виразу. Завдання ускладнюється ще й тим, що такі одиниці часто не мають відповідників у мові перекладу. Знайти компроміс між різними альтернативами, кожна з яких має свої переваги і недоліки дуже важко. У всіх проаналізованих варіантах перекладу втрачається етнокультурне забарвлення і лише в одному збережено фразеологічність. Узявши до уваги всі наведені фактори, можна сказати, що такі втрати є, на жаль, неминучими.

Література:

1. Васильченко О.Ю. Английские антропонимические основы при конверсии. / О.Ю. Васильченко // Вестник Киевского университета: Романо-германская филология – К.: “Вища школа”, 1986. – С. 11-13.
2. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М.: Международные отношения, 1980. – 352 с.
3. Трищенко І.В. Особливості вживання алюзій в творах А. Крісті. / І.В. Трищенко // Мовні і концептуальні картини світу. – К.: Вид-во Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2001. – С. 469–472.
4. Piirainen, Elizabeth. Figurative phraseology and culture. / Elizabeth Piirainen // Phraseology. An interdisciplinary approach – Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing House, 2008. – pp. 207–228.
5. Крісті, Агата. На кого вкаже палець. / Агата Крісті; [пер. з англ. В. Мусієнко]. – К.: Товариство “Знання” України, журнал “Київ”, 1992. – 240 с.
6. Крісті, Агата. Перст провидіння. / Агата Крісті; [пер. з англ. В. Шовкуна]. – Харків.: Вид-во «Клуб сімейного дозвілля», 2009. – 240 с.

ПОД- СЕКЦИЯ 4. Общая и дошкольная педагогика.

Івершинь Анжеліка Геннадіївна

кандидат педагогічних наук, доцент

ДЗ «Південноукраїнський національний університет
імені К.Д.Ушинського», м. Одеса

Костюхіна Лілія Василівна

кандидат педагогічних наук, доцент

ДЗ «Південноукраїнський національний університет
імені К.Д.Ушинського», м. Одеса

ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ У РАНЬОМУ ВІЦІ

Анотація: автори статті розкривають теоретичні та методичні аспекти програми художньо-естетичного виховання обдарованих дітей раннього віку. Основна ідея програми – інтеграція образотворчого мистецтва, музики і руху в розвитку дитини.

Ключові слова: обдарованість, обдаровані діти раннього віку, інтегрований підхід, синтез мистецтв, художній образ.

ARTISTIC AND AESTHETIC EDUCATION OF GIFTED CHILDREN OF EARLY AGE

Summary: The article deals with the theoretical and methodological aspects of the program of artistic and aesthetic education of gifted children of early age. The main idea of the program is integration of art, music and movement children's development.

Keywords: gift, gifted children of early age, integrated approach, synthesis of arts, art's image.

У сучасному суспільстві інтенсивно досліджуються проблеми оновлення змісту освіти, створення належних умов для повноцінного життя дитини, оптимального її розвитку й виховання. Одне з важливих завдань – розвиток обдарованої дитини, як творчого та інтелектуального потенціалу суспільства.

Так, у національній концепції дошкільної освіти «Національна доктрина розвитку освіти» (Україна, 2002р.), «Закон про дошкільну освіту» (Україна, 2001р.), «Базовий компонент дошкільної освіти» (2012 р.) передбачено завдання, спрямовані на підтримання розвитку обдарованих дітей.

Поняття «обдаровані діти» у науковий обіг увів Г.Уіппл на початку ХХ ст. Значний внесок у сучасну теорію обдарованості вніс Дж. Гілфорд. Він окреслив параметри креативності, виділив складові дивергентного мислення та розробив структуру інтелекту.

В.Екземплярський вивчав феномен дитячої обдарованості, виходячи з системних позицій. Він вказував, що важливо знайти «основне ядро», деякий комплекс, закономірності між різними функціями і здібностями, щоб пояснювати обдарованість не тільки як суму ізольованих функцій.

Н.Хеллер розумів дитячу обдарованість як індивідуальний, мотиваційний і соціальний потенціал, що дозволяє досягати високих результатів у різноманітних сферах.

Під обдарованою дитиною вчені розуміють дитину, яка має яскраві, очевидні, інколи видатні досягнення або має внутрішні передумови для таких досягнень в тому або іншому виді діяльності (Т. Кудрявцев).

За концепцією обдарованості А. Матюшкина загальними характеристиками обдарованої дитини є:

1. Пізнавальні потреби. Вони складають психологічну основу домінантності пізнавальної мотивації в порівнянні з іншими типами мотивації. Мають форми дослідницької та пошукової активності.

2. Оригінальність. Виражає ступінь нестандартності запропонованого рішення в ряду стандартних рішень. Визначається перетворенням заданої проблеми у власну проблему.

3. Ефективна стратегія пошуку. Обдарованість виражається у швидкому прийнятті рішення.

4. Здібність до прогнозування.

5. Інтегральним структурним компонентом обдарованості є оцінна, вимірювальна функція, що включає: розуміння чужих і власних думок, дій, вчинків; самоконтроль; неконформність; здатність до створення ідеальних еталонів.

Всі ці структурні компоненти складають єдину інтегративну структуру обдарованості, яка виявляється на всіх рівнях індивідуального розвитку, і дозволяють розцінювати дитячу обдарованість як передумову творчого розвитку людини [7].

Д. Рензулли розуміє дитячу обдарованість як взаємозв'язок трьох складових: інтелект вище середнього (але не обов'язково найвищий); креативність; прихильність до завдання.

Існує деяка кількість концепцій, де автори в якості пріоритетного виділяють один фактор. Так, Т.Жук єдиним критерієм дитячої обдарованості висуває уміння ставити творчу задачу. В.Уайт з'ясував, що кращим передвісником обдарованості є здатність в дошкільному віці стежити за двома або більше подіями одночасно. На його думку, це єдиний достовірний критерій дитячої обдарованості.

Е. Торранс визначає як базову, глибину прогнозування (передбачення), що лежить в основі дитячої обдарованості, Він вважає, що це основна характеристика і гарантія продуктивного мислення обдарованої людини. Д. Гілфорд вважає, що обдарованих дітей відрізняє особливо розвинуте дивергентне мислення і, крім того, посилені точність оцінних компонентів.

Н.Лейтес запропонував три категорії класифікації дитячої обдарованості:

1. Загальний прискорений розвиток. За інших рівних умов такі діти виділяються високим рівнем IQ, що легко визначається за допомогою тестів на інтелект.

2. Загальний середній рівень інтелекту, але особлива схильність або талант до будь- якого виду діяльності.

3. Загальний середній рівень інтелекту, але при цьому виділяються відмінні якості окремих психічних процесів (асоціації, спостережливості та ін.) [9]

Про особливі психоемоційні проблеми, якими супроводжується життя обдарованої дитини, як про серйозну проблему особистісного розвитку та становлення обдарованості, вказують багато дослідників.

Учені виокремлюють у психолого-педагогічному забезпеченні розвитку обдарованості у дитячому віці дві тенденції. У рамках першої тенденції обдарованість розцінюється як функція (у тому числі педагогічна), де обдарована дитина є носієм цієї функції. У такому випадку виникає небезпека розвитку обдарованості в сторону різного роду психоемоційних відхилень, що може призвести до згасання обдарованості.

У рамках другої тенденції дитяча обдарованість розглядається як цінність. Так, Л.Кулемзіна наполягає на тому, що у дитинстві необхідні особливі і цілеспрямовані зусилля виховного та освітнього плану, які не зводяться до розвитку здібностей чи вдосконаленню інтелектуальних функцій [6].

Отже, для того, щоб обдарована дитина стала обдарованою особистістю у дорослому віці, педагогічний процес повинен бути побудований в режимі педагогічної підтримки, зорієнтованої на збереження особистості обдарованої дитини і підтримки її обдарованості з раннього віку [6].

Для продуктивної і грамотної роботи з дітьми раннього віку необхідно знати та враховувати їх психологічні особливості. Відомо, що психологічні особливості віку у концентрованому вигляді виражаються у вікових новоутвореннях. «Під віковим новоутворенням слід розуміти ті психічні і соціальні зміни особистості і її діяльності, які вперше виникають на даному віковому рівні і які найголовніше визначають свідомість дитини, її взаємодію із середовищем, її внутрішнє і зовнішнє життя, весь хід розвитку у даний період.» [4, с.154]. У дошкільному періоді розвитку центральним психологічним новоутворенням є уява дитини. Ми вважаємо, що це становить психологічну основу, на якій повинна будуватися система роботи із обдарованими дітьми

Розкриваючи специфіку уяви дітей дошкільного віку, Л. Виготський вказував на моторний характер, який він пов'язував з рухливою природою уяви дошкільників. Уміння відтворити образи «за посередництвом власного тіла», за думкою Л.Виготського є основою формування творчості. Це положення стало одним з базових у роботі з дітьми раннього віку у нашій методиці.

Також, особливе місце для розвитку уяви у дошкільному віці Л.Виготський відводив дитячій грі. Він розумів дитячу гру як джерело, яке створює зону найближчого розвитку. Через ігрову діяльність і рухається дитина. Лише у цьому сенсі гра може бути названа діяльністю ведучої, тобто тією, що визначає розвиток дитини [4].

Художньо-естетичний розвиток є одним з пріоритетних напрямів роботи з обдарованими дітьми, починаючи з раннього віку, який забезпечує перспективи ефективної творчої діяльності у всіх її напрямках. У сучасних психологічних і педагогічних дослідженнях розкриваються багаті можливості мистецтва для виховання дітей дошкільного віку, в тому числі – обдарованих.

Мистецтво для малят є найдоступнішим і привабливішим пізнанням світу через художні образи, оскільки образна природа мистецтва і творчої діяльності збігаються з синкретизмом і образністю мислення дитини-дошкільника. Специфічні особливості мистецтва – варіативність образів, висока абстрактність, евристичні орієнтири, – є сприятливими для розвитку в дитини художньо-образного сприйняття, уяви, фантазії.

«Мистецтво має, – за висновком Е.Флеріной, – виняткову здатність збуджувати творчу уяву, фантазію, розвивати ініціативу дитини. Слухаючи музику, художню розповідь, дитина ніби бачить живі образи і дії» [10, с.46].

Різні види мистецтва мають одну основу -художній образ, який є загальною категорією художньої творчості, засобом і формою освоєння життя через мистецтво. Художній образ – форма мислення у мистецтві (художнього мислення). Це думка іно-сказання, метафори, що розкриває одне явище через інше. Образна думка багатозначна і недомовлена (недомовлений образ стимулює думку читача, глядача або слухача).

Внутрішня будова художнього образу суттєво розрізняється у різних видах мистецтва в залежності від матеріалу (словесний, звуковий, пластичний, пантомімічний); від просторово-часової характеристики (статистичний та динамічний).

Особливе значення образотворчої діяльності у вихованні і розвитку різних сторін особистості дітей визначають Б. Неменський, В. Юсов, А.Мелік-Пашаєв. Так, живопис з його яскравою, барвистою мовою завжди із задоволенням сприймається дітьми. Колір — головний засіб виразності, оскільки першим сприймається колорит картини, її колірна гама, світлотіньове вирішення (тон). У дітей раннього віку відчуття кольору – одне з найсильніших відчуттів (взагалі, почуття кольору є найширшою формою почуття естетичного), що приносить насолоду, естетичне задоволення від сприймання творів мистецтва.

Також важливу роль у цілісному розвитку дитини відіграє її музичний розвиток через те, що музика захоплює такі ранні сфери психіки людини, як сенсорика, моторика, емоції, розум, творчість, духовність тощо. Музика здатна не тільки впливати на емоційний та духовний світ дитини. Вона може викликати думки та асоціації, народжувати образи, які є особливим видом відтворення оточуючого світу та ставлення людини до нього. Таким чином, музика є своєрідною формою пізнання світу.

А.Зиміна пише: «Пізнання світу через художній музичний образ збагачує особистість дитини, сприяє всебічному розвитку і формуванню її світогляду» [5, с.15]. Вченими доведено, що сприйняття музики націлене на пізнання художнього образу, а тому вимагає певної концентрації уваги, спостережливості, кмітливості. Під час слухання музики дитина порівнює звуки за схожістю і контрастом, пізнає їх виразне значення, стежить за розвитком музичних образів, визначає їх характер.

Результати багатьох досліджень свідчать про те, що у дошкільному віці переважає сенсомоторний характер музичного сприймання. Діти віддають перевагу веселій моторній музиці, особливо реагують на масивність і динаміку звучання, на темп і регістр, темброву палітру музики і загальний тонус звучання, сприймання музики тісно пов'язане з руховими переживаннями. При цьому варто зазначити, що емоційний відгук має специфічний для цього віку характер. Музичний твір сприймається не як естетичний об'єкт, а лише як зовнішній збуджувач емоцій. У зв'язку з цим, надаючи характеристику музичному творові, діти обмежуються констатацією, переліком, звичайними визначеннями настрою і темпу, типу «весела», «сумна», «швидка», «повільна» та ін. Як бачимо, подібні відповіді дітей односкладні та не завжди аргументовані, у них відсутні будь-які художні узагальнення. При цьому оцінка твору має безпосередньо емоційний характер без глибоко проникнення у його смислову тканину.

Повноцінне сприйняття дитиною музики можливе тільки в тому випадку, якщо дитина розуміє про що вона «розповідає», якщо здатна порівняти почуття з чимось предметним, яке вже зустрічала у своєму житті. Музичні образи «збуджують дитину до співчуття та спонукають замислитися над тим, про що музика «розпові-

дає», – пише Н. Ветлугіна. – Дитина не просто сприймає музичні звуки, красу та гармонію їх сполучень, але прагне до них» [3, с.6].

Оскільки види мистецтва в історії становлення їхньої художньо-образної мови сформувались як система, то на нашу думку, лише сукупність видів мистецтв може позитивно вплинути на розкриття обдарованості дітей раннього віку. Саме використання інтегративних технологій дає можливість зробити педагогічний вплив на розвиток обдарованості дітей раннього віку успішним.

Наша експериментальна методика з художньо-естетичного виховання обдарованих дітей раннього віку була націлена на розвиток художньо-образного сприйняття, уяви, уміння відчувати і розуміти красу мистецтва. Зв'язок просторового (живопис), часового (музика), та просторово-часового (танок, жест) видів мистецтва, повинні розкрити перед дітьми багатство відчуттів людини, направити дітей на споглядання, переживання прекрасних моментів і творчу реалізацію в будь-якому вибраному виді мистецтва.

У нашому дослідженні виокремлено образотворче мистецтво як найбільш ефективне в період раннього віку, воно виступає тим самим провідним мистецтвом, довкола якого відбувається взаємодія з іншими мистецтвами, навколишнім світом, середовищем і людьми.

Про це писав А. Блок: «Словесні враження чужіші дітям, ніж зорові. Дітям приємно намалювати все, що можна; а що не можна – те і не треба. У дітей слово підпорядковане малюнку, грає другу роль» [1, с.34].

При інтегрованому викладанні образотворчого мистецтва ми звертали увагу на наступні психологічні особливості дітей раннього віку, які необхідно враховувати у педагогічному процесі:

- наївно-ігровий характер пізнання;
- величезні пізнавальні можливості дітей цього віку;
- наслідування багатьох дій і висловів;
- підвищена вразливість, емоційна чуйність;
- жвавість безпосереднього прояву почуттів.

За дослідженнями Б.Юсова, ми виокремили наступний ряд критеріїв-орієнтирів оцінки творчої роботи обдарованих дітей раннього віку (2,5-3 роки) в рамках інтегрованого підходу в художньо-естетичному вихованні цих діток.

– Потреба у спілкуванні з мистецтвом, інтерес до мистецтва.

– Уява (широта, гнучкість).

– Взаємозв'язок смислового і художнього простору. Успішне знаходження форми і засобів для передачі образу

– Цілісність уявлення про образ при зміні видів вираження: перехід від звуку до кольору і тому подібне.

– Варіативність і художня різноманітність задуму: поєднання кольорів, форм, звуків, рухів і т.ін.;

– Швидкість опанування творчих навичок при переході до інших мистецтв, швидке розуміння нових засобів самовираження.

– Співпереживання з образом і перетворення в нього (віртуальність образу).

– Активність кольору як інтегруючого чинника, особливо на заняттях з інших видів мистецтв.

– Здатність продуктивно завершувати роботу.

На підставі теоретичних позицій було виокремлено педагогічні умови художньо-естетичного виховання обдарованої дитини раннього віку:

– розвиток творчої активності дитини;

– створення особливого розвивального (креативного) середовища, що характеризується такими параметрами, як проблемність, мистецтвознавча визначеність;

– побудова процесу навчання на основі пізнавальної ініціативи самої дитини, спираючись на зону її найближчого розвитку;

– організація атмосфери творчої комунікації, у системі «дитина – митець», забезпечення їх співпраці;

У нашому дослідженні однією з основних умов організації творчого процесу була спеціальна робота на заняттях, в іграх, яка збагачувала яскравими враженнями і забезпечувала емоційно-інтелектуальний розвиток дитини.

Освоєння художньо-мистецької діяльності передбачало також спілкування з мистецтвом. Ця умова працює при правильній організації дидактичного та методичного матеріалу, що розкриває перед дитиною зміст, суть мистецтва, його образно-виражальні засоби.

Оскільки творчість – це завжди прояв індивідуальності, облік індивідуальних особливостей дитини необхідний. Важливо враховувати і особливості психічних процесів, і темперамент, і характер дитини.

Неодмінною умовою на наших заняттях була творча співпраця з дорослим. Ми маємо на увазі стимулювання дорослими такого стану у дітей, коли їх почуття не стримані рамками теми, а дитина захоплена тим, що робить. Це можливо, якщо на занятті панує атмосфера співпраці, співпереживання, віра в сили дитини, підтримка її при невдачах, радість її досягненням. Відмітимо, що особливо важливе значення ми надавали спілкуванню малюків із людиною творчої професії: художник, дизайнер, композитор, музикант, балетмейстер. Саме його творчий імпульс надавав спілкуванню з дитиною розвиваючого характеру.

Умовою художньо-естетичного виховання обдарованих дітей раннього віку було також навчання, в процесі якого формуються знання, способи дії, які дозволяють дитині реалізувати будь-який задум. Для цього знання, уміння, сформовані у дітей, повинні бути гнучкими, варіативними – узагальненими, тобто такими, що вона може застосовувати їх у різних умовах, у нашому випадку, у різних видах мистецтв.

Програма розвитку обдарованості дітей раннього віку включає на два етапи: «Відкриваємо для себе різноманітність звуків і фарб» (для дітей 1,5- 2 роки); «Перші кроки у світі художніх образів» (діти 2-3 роки життя). Творчі завдання нашої експериментальної методики були об'єднані в наступні теми: «Контраст», «Нюанс», «Ритм», «Гармонія і хаос», «Рух і спокій», «Я радію і сумую», «Я чарівник».

На заняттях ми використовували наступні методи для розвитку почуття кольору: вибір поетичних і музичних творів до картини, підбір колірної палітри, ігри з кольором: «Колір заблукав», «Колір шукає друзів», «Зачаровані фарби». Метод уподобання допомагає дитині захопитися темою, відчутти зв'язок кольору і звуку і виразити їх у пластичній вправі, в ігровій ситуації або в малюнку. Підсумком роботи стає розширення уявлень дітей про колір, посилення емоційної чуйності на колір.

У процесі прослуховування музичних творів дія на зоровий і слуховий аналізатор робить сприйняття картини глибшим і емоційнішим. Діти закріплюють своє уміння співвідносити колір і звук, колір і настрій, колір і характер зображення, розуміти настрій, переданий в музичному, поетичному і живописному творі. Підбір колірної палітри до живописного твору допомагає дітям навчитися складати відтінки кольору, відчувати настрій картини.

За методом «вживання у колір» ми пропонували виразити свої відчуття і асоціації у руках. Виконання пластичних вправ («Яскравий м'ячик стрибає по дорозі», «Водорості сплять у синьому океані», «Танок веселкових кольорів» та ін.), створення ігрових ситуацій («Я – сонячний промінчик», «Я хмарка східного сонця») допомагають дітям відчутти характер кольору, його мінливість у навколишньому світі.

Процес сприйняття музики ми організовували таким чином, щоб він був емоційно цікавим та зрозумілим для дитини, аби вона не лише сприймала, але і розмірковувала про зміст сприйнятого, уміла слухати і чути.

Під час експерименту діти прослуховували музичні твори різного характеру відповідно до теми заняття, вчилися імітувати різні звуки навколишнього на різних дитячих музичних інструментах (відповідно до їх вікових можливостей), а також виражати свої почуття та асоціації від кольору і малюнків в різних звуках, що їх оточують.

Наприкінці експерименту діти показали уміння виділяти основні і додаткові кольори, контрастні кольори (теплі і холодні) і їх відтінки, гармонійні і негармонійні поєднання кольору; визначати характер кольору, співвідносити колір і емоції, давати характеристику кольору, виражену в слові, звуці, русі; виражати за допомогою кольору своє відношення до змальовуваного. Аналіз малюнків показав, що ці уміння виявляються в практичній діяльності, діти використовують колір для характеристики створюваного образу, активно використовують можливості колірної гамми, колірних плям.

Література

1. Блок А. Краски и слова // Собрание сочинений: в 6-ти т.- Т. 4: Очерки. Статьи. Речи. 1905-1921. / [Сост. Вл. Орлова. Примеч. Б. Аверина]. – Л.: Худож. лит., 1982. – С. 8.
2. Брюно Ж. Одаренные дети: психолого-педагогические исследования и практика / Ж. Брюно, Ж. Малви, Л. Назарет и др // Психологический журнал. – 1995.- № 4. – С. 73-78.
3. Ветлугина Н. А. Возраст и музыкальная восприимчивость / Н. А. Ветлугина // Восприятие музыки / [Под ред. В.Н. Максимова]. – М.: Просвещение, 1980. – 229-242.
4. Выготский Л.С. Собрание сочинений в 6т. – Т.4: Проблема возраста / Л. С. Выготский. – М.: Издательский центр «Академия», 1984.- 257 с.
5. Зимина А. Н. Основы музыкального воспитания и развития детей младшего возраста: Учеб.для высш. учеб. заведений / А. Н. Зимина.– М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. – 304 с.
6. Кулемзина А. В. Детская одаренность: психолого-педагогическое исследование / А. В. Кулемзина. – Томск, изд-во ТГУ, 1999. – 163 с.
7. Матюшкин А. М. Загадки одаренности / А. М. Матюшкин. – М.: Школа-пресс, 1993.

8. Савенков А. И. Диагностика детской одаренности как педагогическая проблема / А.И. Савенков // Педагогика. – 2000. – № 10. – С. 87-94.
9. Лейтес Н.С. Ранние проявления одаренности / Н.С. Лейтес // Вопросы психологии. – 1988. – № 4. – С. 11-15.
10. Флерина Е.А. Эстетическое воспитание дошкольника / Е. А. Флерина / [Под ред. В.Н.Шацкой]. – М.: Изд-во Академии педагогических наук РСФСР, 1961. – С. 45).

Sub-section 4. General and preschool education science

Kardash I.M.

Candidate of pedagogic sciences, Associate Professor of Pre-school education department of Sukhomlinskyi National University of Mykolaiv Mykolaiv, Ukraine

OVER-FIVES BRAIN BUILDING THROUGH CONSTRUCTIVE PLAYS

Key words: logical reasoning, eye mindedness, intellectual operations, constructive plays

Mental activity in preschool age takes different forms and has a number of age-specific sings. The leading role in preschool children mental activity is played by practical activity that significantly affects eye-mindedness and visual active thinking development and determines the leading way of thinking - that is figural. Herewith, three basic forms of thinking (visual-active, eye-mindedness, logical) are tightly interconnected, and conceptual thinking development depends on the level of its more elementary forms development. Researchers emphasize that various forms of thinking never function separately; they interact when sensuous and rational cognitive aspects are interconnected, that is the child understands objects properties in their unity. Thus, preschool child logical thinking always covers imaginative components, and the concepts are the essence of image- figural thinking etc. [4].

Inevitably, the end of pre-school period is characterized by full predomination of eye mindedness higher form - visual-schematic thinking that is the basis for logical thinking associated with the concepts use and transformation. These forms of thinking formation should be preceded not only by completely formed perception, but also the ability to analyze data, generalized representation of the subject role - an instrument of the child, that are the elements of figurative and logical thinking. Pre-school child brain building process includes not only individual intellectual operations (analysis, synthesis, abstraction, etc.) change, but child thinking orientation, child attitude to the intellectual tasks, put before him/her. If the child thinking, by the beginning of pre-school age, is inextricably connected with the practical and play activity, the next development stage covers the beginning of specific cognitive problems arising and, consequently, searching specific intellectual activities directed to solve them. [2].

Brain building issues are explained in numerous works of the leading psychologists and pedagogues. Scientific researches prove the preschool children ability to understand simple scientific concepts (L. Vygotsky, P. Halperin, E. Holant, Ye. Zeyliher, Ye. Kabanova-Meller, Z. Kalmykova, A. Leontiev, N. Menchinska, I. Ravich-Scherbo, S. Rubinstein, N. Talyzina, A. Usova), find substantial reality connections, available to the preschool children in their sensuous cognitive activity (L. Wenger, O. Zaporozhets), disclose peculiarities of pre-school children generalization digestion (I. Domashenko, S. Nikolaeva, F. Fradkin, A. Tsehanska).

Play activity is the main activity in preschool age. L. Vygotsky noted that play and

activity, play and work in preschool age form the two mainstreams of preschool children activities. He considered the play as ever-living source of personality development, "zone of the child proximal development". [1]

For over-fives development it's important to pay attention not only to special skills - to read, count and write formation, but to creation of conditions for the formation of ability to take notice, to think, to plan the activities, to accomplish all activities. According to pedagogues (N. Gorbatykh, A. Davydochuk, Z. Lishtvan, V. Nechayeva, L. Paramonova, etc.) constructive plays have substantial role in this process. They are one of the most favorite types of plays for preschool children. These constructive plays, activities open up vast opportunities for the child full development. While playing with construction set, construction materials, the child not only enjoys, but also gets the ability to see the world, to plan and monitor the activities. Preschool children participation in plays promotes their self-affirmation, insistence, need for achievement and different motivational qualities development. These games improve thinking, including actions of planning, forecasting, determining chances of success, alternatives choosing. This, of course, is an important factor for successful attending school.

T. Ponimanska describes constructive plays as a form of creativity play, as, besides some knowledge, motor and sensory habits, moral and volitional powers, they require active using of children's imagination, thinking outside the box, the ability to find original solutions, initially act in unordinary situations. During constructive plays all those qualities are growing fastest and used by children in unity and combination [5].

According to S. Lishtvan, constructive activities helps to condition such important personal qualities as self-consistency, self-starter, self-discipline, motivation, persistence, develop children's interest to construction, develop the idea of construction process and finished structures. While constructing, preschool children learn in special classes, during independent play activity. Upon Z. Lishtvan recommendation, skills acquisition should involve gradual, logically reasoned complicating of requirements to the child. [3]

Constructive plays are more than others connected with adults productive activity. According to the psychologist O. Leontiev, they are a faultline when transiting from play to productive constructive activity, and their development should not be limited by material conditioning of play, materials availability etc. The teacher should care for game creativity dynamic, promote specific play skills development, enrichment of percepts and impressions that children can use in it. While studying construction, children gradually set an idea of the objects construction and constructive characteristics of construction materials details. Working with different materials helps children to develop creativity, creative thinking, helps to form working knowledge and skills.

While constructing, preschool children develop the skills of planning their work, using formulated plan and achieving definite result that is an important factor of learning activity forming. It also helps to develop children language behavior, that plays directing and regulative role in the activity. Children learn to tell about workflow consistently, develop their ideas.

Independent construction-play activity contributes to the consolidation of know-hows gained in the class, solving new constructional tasks requiring initiative and ingenuity. If the children in class gain solely the most typical methods of work, playing the game, they improve, reconstruct, and add various details to the same construction for many days.

Constructions, created while playing, can be much more complex than created in class. The game helps to find child's individualism, interests, inclinations, knowledge, perceptions, allows choosing construction subject individually, inventing new constructions, solving construction problems.

While constructing, preschool children develop the ability to plan their work, use formulated plan and achieve definite result that is an important factor of learning activity forming.

It is significant that constructing process for overfives should be independent and creative. At this age, children can create complex constructions according to required conditions and by their own design. Children can choose not only the subject, materials, but appropriate ways of construction.

Preschool children celebration usually develops while playing, but the play here-with should be focused on the certain cogitative activities development. The play is the pre-school child leading activity that causes major changes in psychical processes and personal-ity psychical characteristics. It includes arising and differentiating new activities, including learning (purposeful process of knowledge or know-hows acquisition), that prepares the child's transition to the next development stage that is elementary-school age stage.

Reference list

1. Vygotsky L.S. Collected Edition: in 6 volumes./ L. S. Vygotsky; Ch. Ed. A.V. Zaporozhets. - M.: Pedagogics, 1982. - Volume 4.: Child Psychology. - 403p.
2. Zaporozhets A.V. Brain building/A.V. Zaporozhets // Selected psychological works in 2 volumes. - M.: Pedagogics, 1986. - Vol.1. - 296 p.
3. Lishtvan Z. Plays and activities with the constructive materials /Z. Lishtvan- M., 1971.
4. Poddiakov M.M. Pre-school child thinking/M.M. Poddiakov. - M.: Pedagogics, 1977. - 271 p.
5. Ponimanska T. Pre-school pedagogics: training manual for students of higher educational institutions/T. Ponimanska- K., 2004. - 456 p.

Sub-section 4. General and preschool education science

Lisovska T.A.

Candidate of pedagogic sciences, Associate Professor of Pre-school education
department of
Sukhomlinskyi National University of Mykolaiv
Mykolaiv, Ukraine

PROBLEMS OF BUSINESS COOPERATION BETWEEN THE PRESCHOOL TEACHER AND MUSICAL TEACHER IN PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTION

Key words: musical teacher, cooperation, preschool teacher, preschool children, music education

The successful preschool education reform, solution of tasks determined in the state national program "Education" (Ukraine XXI century), Basis of preschool education in Ukraine, is possible when removing internal and external contradictions between the goals of educational process in higher education institution and scientific basis for their provision. Multi-level system of training helps to prepare single profile specialists ready to perform a variety of official duties based on gained knowledge and formed professional skills. Thus, professional skills of preschool educational institution teachers include providing musical education for preschool children together with the music teacher working in the institution. L. Artemova A. Bogush, N. Kalinichenko, G. Lavrentieva, V. Maiboroda, S. Melnichuk, O. Proskura, O. Sukhomlinskaia works are characterized by creative approach to the analysis of specialists for preschool institutions training issues and using materials, excluded from the scientific use, conceptualization of processes specific to Ukraine. This problem should be considered using historical and pedagogical works on pedagogical specialists training, written by N. Bibik, V. Bondar, Z. Borisova, L. Vovk, S. Zolotukhina, G. Panchenko, L. Popova, R. Semernikova V. Smal, G. Shevchenko, N. Shkil, N. Yarmachenko etc.. Pedagogical sciences modern trends concepts and directpreschool education issues are described in his researches of F. Andreeva I. Larina, S. Popichenko V. Sergeeva, V. Ulyukayeva and others. Learning of aesthetic and pedagogical heritage of outstanding pedagogues M. Bunakov, S. Miropolskyi, V. Ostrogorskyi, L. Tolstoy, K. Ushinskogo etc., allows us to conclude that the pedagogical science of late XIX - early XX century actively worked out methods of musical education and pedagogues' music training. The main musical aesthetic regulations and requirements may be concretized as follows: music education has vast importance for personality harmonious development; it should be started in early pre-school age, and the best way to do this, especially at the early age, is singing; music education may be effectively provided not only by music teacher, but also trained preschool teacher, who has to take creative approach to this process, be able to use the aesthetic and educational qualities of the songs, be able to sing well, possesses musical and pedagogical knowledge in this sphere. A significant part of future preschool teachers training is played by self-interest, the necessity to prove oneself in different creativity works, as the success of children's interest in music development, its perception is directly dependent on the preschool teacher's creative abilities and

personal qualities. Music teacher in kindergarten is a specialist, in most cases with music pedagogic or a special music education. It involves, first of all, professional playing skills, the chief are playing a musical instrument (usually a piano) and singing. The most important professional skills of the music teacher in kindergarten according to O. Radynova are artistic skills of playing and verbal music interpretation. [1] Music teacher cannot be professional without the constant maintenance of playing skills level and improving them.

This level largely determines the level of music piece perception by the children, and therefore "trine" implementation: composer - player - listener. A lot of research papers are written about music teachers training for pre-school institutions (R. Beloshapka A. Keneman, L. Osmolovkaya, L. Pozdnyak, O. Radynova, V. Yadeshko etc.)

Pedagogic interaction between the music teacher and preschool teacher can be considered as subject-subject relationship, characterized by unity of purpose that is the child music development.

The philosophical dictionary interprets "interaction" as "a philosophical category that reflects the particular type of relationship between the objects, when each object influences (effects) other objects, causing them to change, and simultaneously is influenced (affected) by each of these objects, that in turn causes it's state change "[4]. The issue of interaction is the most topical for pedagogic science and is necessary for the child and the teaching staff in whole development dynamics issues solving. Interaction in pedagogics is considered as the process of direct or indirect objects (subjects) of the pedagogical process influence at each other, causing their mutual dependence and connection, as concerted activity for achieving common goals and results, solving the participants' significant problems or challenges (G. Kodzhaspirova V. Sekachev). Music teacher and preschool teacher, carrying out their responsibilities, thus create the synergetic effect that arises when cooperating. Preschool teacher with psychological and pedagogic education, understanding each child individualities, expands music teacher activity opportunities, while music teacher with a special music education helps preschool teacher to implement the activities on the children music education. An important informative component of preschool teacher and music teacher interaction should involve collaborate planning of activities on preschool children in the group music development. This very important factor is caused by the following. The teacher constantly contacting with children, taking into account the psychologist opinion, being aware of the children family education peculiarities, should formulate psychological and pedagogic characteristics of each child and the group as a whole, set tasks and objectives for overall development. Music teacher, possessing specialized knowledge and skills, sets, in turn, specialized objectives. The preschool teacher and music teacher interaction should be implemented in their collaborate activities (collaborate planning, functional responsibilities allocation, interaction on musical classes, in preschool educational institution everyday life, children independent musical activity).

The teachers in preschool educational institutions should clearly understand the goal of the child music development, based on music pedagogic function. The modern pedagogic approach to preschool children music education as the method of intelligence, emotional sense culture, morality, intellectual, physical and aesthetic development is based on music specific nature as art form and its themes peculiarities.

B. Sukhomlinsky warned that things omitted as a child are very difficult, almost impossible to catch up in middle years. "If in early childhood, piece of music beauty is felt

by heart, if the child senses multifaceted shades of human emotions in music tones, he/she will climb on such a culture stage that cannot be achieved by any other means. The sense of music melody beauty opens up the child's own beauty - little individual understands own dignity "(3, p. 52 - 53)

Reference list

1. Vetlugina N.A. Ways of improving music disciplines teaching in the nursery departments [text]: Kindergarten teachers music training: Collection of articles / N.A. Vetlugina. - Vilnyus, 1981. - P.73-114
2. Kodzhaspirova G.M. Pedagogic vocabulary: For the students of higher and vocational education institutions/G.M. Kodzhaspirova, A.Yu. Kodzhaspirov. - M.: Academia, 2001. - 176 p.
3. Sukhomlinsky V.A I give my heart to the children /V.A. Sukhomlinsky. -Kiev: Soviet school, 1972. - P. 52-53.
4. Philosophic Encyclopedic Dictionary. - K : Arabis, 2002. – 744p.